

Magyar
Természetvédők
Szövetsége
Föld Barátai Magyarország

AZ ÉLETIGENLŐ GAZDASÁGÉRT

AZ ÉLETIGENLŐ GAZDASÁGÉRT!

Kiadja a
**Magyar Természetvédők
Szövetsége**
1091 Budapest,
Üllői út 91/b. III. 21.

www.mtvsh.hu
info@mtvsh.hu

Felelős kiadó:
Éger Ákos
ügyvezető elnök

ISBN 978-963-9802-12-4

A kiadvány az Európai Bizottság támogatásával valósult meg, szervezetünk külföldről támogatott szervezetnek minősül.
A kiadvány tartalma nem feltétlenül tükrözi a támogató véleményét, felelőssége a programra nem terjed ki.

TARTALOM

Bevezetés	5
Életigenlő társadalmat és gazdaságot!	6
01 A hagyományos szakpolitikák meghaladásának szükségessége a túlélés érdekében	8
02 Természeti erőforrásaink fenntartható használatát	15
Éghajlatvédelmi ösztönzőrendszer	15
A területfelhasználás átalakításának ösztönző rendszere	16
Közösségi energia	18
Lakossági épületek energiahatékonysága	19
– ESCO-típusú épületfelújítási program	
Tartós infokommunikációs termékek és tervezett elavulás	19
03 Globalizáció helyett lokalizációt	25
A lokalizáció erősítése a gazdaságpolitikában	26
Az élelemönrendelkezés erősítése	27
04 Felelős vállalatokat és pénzrendszerváltást!	31
Az állami pénzrendszer (sovereign money system) kezdeményezése	31
A fejlődő országok államadosságának elengedése	32
a koronavírus okozta egészségügyi és gazdasági krízis miatt	32
Vállalati felelősség	33
05 Gondolkodási és erkölcsi megújulást	35
Hit ez emberi elme korlátlanságában	35
Mi a boldogság?	36
06 A Magyar Természetvédők Szövetsége	38
részletes gazdaságfejlesztési javaslatok elérhetősége	
Forrás, javasolt irodalom	39
A Magyar Természetvédők Szövetségéről	41

A KIADVÁNY KIDOLGOZÁSÁBAN RÉSZT VETTEK:

Botár Alexa,

az MTVSZ csoportvezetője

Cselószki Tamás,

az MTVSZ társelnöke

Dönsz-Kovács Teodóra,

az MTVSZ programvezetője

Éger Ákos,

az MTVSZ ügyvezető elnöke

Dr. Farkas István,

az MTVSZ társelnöke

Fidrich Róbert,

az MTVSZ programvezetője,

a Fenntarthatóság Felé Egyesület elnökségi tagja

Dr. Gyulai Iván,

az Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért igazgatója,

az MTVSZ tagja

Dr. Joób Márk,

a Soproni Egyetem címzetes egyetemi tanára

Kovács Bence,

az MTVSZ programvezetője

Zalatnay László,

a Nyíregyházi Kosár Közösség vezetője, az MTVSZ tagja

BEVEZETÉS

A COVID-19 VILÁGJÁRVÁNY SOKAKAT RÁÉBRESZTETT ARRRA A TÉNYRE, HOGY GLOBALIZÁLT ÉLETÜNK SÉRÜLÉKENY, NEM FENNTARTHATÓ. A VÍRUS TERJEDÉSE NEM LETT VOLNA ILYEN VESZÉLYES ÉS GYORS, HA NEM LENNE A GAZDASÁG ÉS AZ ÉLET ENNYIRE GLOBALIZÁLT, MÁSRÉSZE A GAZDASÁGI HATÁSAI SEM LETTEK VOLNA ILYEN PUSZTÍTÓAK EGY HELYI ERŐFORRÁSOKRA ÉPÜLŐ RENDSZERBEN.

Át kell építenünk gazdaságunkat, hogy ellenállóbb legyen a válságokkal szemben, ugyanis a járvány csak egy az egyre sokasodó olyan veszélyek közül, mint az éghajlatváltozás, a biológiai sokféleség csökkenése, a szélsőséges egyenlőtlenség vagy akár az adósságok eddig soha nem látott, magas szintje. Fel kell ismerni, hogy ezen problémák gyökere is közös, hogy túl sok erőforrást veszünk el a természettől, megbontjuk annak normális működését. A jelenlegi környezetpolitikai paradigma alkalmatlan a környezeti válság leküzdésére, ezért gyökeres, a problémák hajtóerejeit célzó megoldásokra kell törekedni.

Mindezeket figyelembe véve a gazdasági döntéseknek a következő elvekre kell épülniük:

- **elsősorban az emberek biztonságát és megelégedettségét szolgáló olyan döntéseket kell hozni, amelyek a szükségletek és nem az igények kielégítésére irányulnak;**
- **figyelembe kell venni a természeti korlátokat és abszolút értékben csökkenteni az erőforrás-felhasználás szintjét, a hatékonyság helyett az elegendő mennyiségre fókuszálva;**
- **meg kell erősíteni Magyarország gazdasági függetlenségét, önellátásra való képességét, a helyi szintek ellenálló képességét;**
- **elő kell segíteni a társadalmi és gazdasági szereplők felelős és erkölcsös viselkedését, a köztük való együttműködés erősödését és a gazdaság demokratizálódását.**

A Magyar Természetvédők Szövetsége komplex javaslatcsomagot dolgozott ki egy fenntarthatóbb és ellenállóbb gazdaság kialakítása érdekében. A javaslatcsomag főbb elemeit tartalmazza ez a kiadvány. Mivel csak akkor számíthatunk gyökeres változásokra, ha a társadalom is a javaslatok mellé áll, a Szövetség egy petíciót is indított **Életigenlő társadalmat és gazdaságot!** címmel, amely egyszerre fogalmazza meg mit vállalnak az aláírók és mit várnak el a döntéshozóktól. A petíciót indulásakor 100 közéleti személy támogatta: egyházi vezetők, tudósok, művészek, környezetvédő és szociális civil szervezeti aktivisták. A petícióhoz bárki csatlakozhat állampolgárként és döntéshozóként is.

Éger Ákos

ügyvezető elnök, Magyar Természetvédők Szövetsége

ÉLETIGENLŐ TÁRSADALMAT ÉS GAZDASÁGOT!

PETÍCIÓ

A koronavírus-járvány rámutatott globalizált életünk fenntarthatatlanságára. Ráadásul a járvány csak egyike az egyre sokasodó olyan veszélyeknek, mint az éghajlatváltozás, a biológiai sokféleség csökkenése, a szélsőséges társadalmi egyenlőtlenség vagy az adósságok soha nem látott magas szintje. A problémák okai közösek: túl sok erőforrást vettünk el a természettől, közösségeinket alárendeltük egy életidegen gazdaságnak, kényelmünkre és anyagi fogyasztásunkra koncentráltunk, önhitté váltunk – azt gondoltuk, a hozzáállásunk okozta problémákat a tudomány és a technika meg fogja oldani.

Mi, magyarok kétszer annyi természeti erőforrást használunk fel évente, mint amennyi fenntarthatóan rendelkezésünkre állna. Gyökeresen kell hát megváltoznunk, s a változásnak minden szintre ki kell terjednie. Ezért a következőket vállalom egyénként, törekszem rá helyi közösségek tagjaként, elvárom az állami és a gazdasági döntéshozóktól, valamint döntéshozóként magam is megvalósítom:

TERMÉSZETI ERŐFORRÁSAINK FENNTARTHATÓ HASZNÁLATÁT!

- Vállalom, hogy harmóniában élek a természettel: minimalizálom energiateljesítményem és közlekedésem, kevesebb és tartósabb terméket vásárolok, nem mérgezem a környezetem.
- Részvételre törekszem az ökológiai korlátok között működő energia-közösségekben és támogatom a helyi közösségek természetvédelmi tevékenységeit.
- Elvárom, hogy a döntéshozók olyan szabályozókat vezessenek be, amelyek abszolút mértékben csökkentik az energia-, az anyag- és a természetes élőhely-használatot, növelik a természetkímélő gazdálkodás arányát, megvédik természeti értékeinket, hogy csak a megújulás mértékéig használjuk erőforrásainkat.

GLOBALIZÁCIÓ HELYETT LOKALIZÁCIÓT!

- Vállalom, hogy főként a lakhelyemhez legközelebb termelt termékeket, szolgáltatásokat vásárolok meg. Családunk szükségleteit lehetséges mértékben magunk biztosítjuk.

- Részvételre törekszem olyan helyi önrendelkezést erősítő kezdeményezésekben, mint amilyenek például a fenntartható módon termelő élelmiszerközösségek.
- Elvárom, hogy nőjön a helyi közösségek döntési hatóköre, és hogy az állam a globális szolidaritás erősítése mellett támogassa a helyi és országos önellátás kialakítását, csökkentve a globális turizmusban, kereskedelemben és termelési láncban való részvételét. A külföldre irányuló magyar befektetések és segélyek az ottani helyi szükségletek kielégítését kell szolgálják a környezeti korlátok korlátok figyelembevételével.

FELELŐS VÁLLALATOKAT ÉS PÉNZRENDSZERVÁLTÁST!

- Vállalom, hogy fogyasztóként a felelősen gazdálkodók termékeit, szolgáltatásait részesítem előnyben.
- Részvételre törekszem alulról építkező, demokratikus gazdasági összefogásokban, helyi szívésségrendszerekben, kalákákban.
- Elvárom a döntéshozóktól, hogy növeljék a vállalatok és a bankok elszámoltathatóságát, csökkentsék azok túlzott befolyását és a jogi személyiséggel való visszaélési lehetőségüket, hogy működésük külső költségeit ne háríthassák át a társadalomra. Részesítsék előnyben a családi és közösségi gazdálkodást. A pénzkibocsátás a közösségi szükségleteket és a természetet szolgálja, ne a bankok extraprofitját és újabb adósságok létrejöttét.

GONDOLKODÁSI ÉS ERKÖLCSI MEGÚJULÁST!

- Vállalom, hogy a boldogságot a fogyasztás, a kényelem és önmagam megvalósításának előtérbe helyezése helyett a megelégedésben, a szeretetben és az igazságosságban keresem.
- Részvételre törekszem a szolidáris társadalomért és a természet védelméért fellépő csoportokban, civil szervezetekben, illetve egyházakban.
- Elvárom, hogy a politika és a gazdaság az erkölcsre, az igazmondásra és az együttműködésre épüljön a társadalom aktív bevonásával, s hogy sikerességünket a pénzügyi mutatószámok helyett jóléti mutatókkal mérjük.

A petíció elérhetősége:

<https://mtvsz.hu/peticio/életigenlo-tarsadalmat-es-gazdasagot>

01 | A HAGYOMÁNYOS SZAKPOLITIKÁK MEGHALADÁSÁNAK SZÜKSÉGESSÉGE A TÚLÉLÉS ÉRDEKÉBEN

AZ VITÁN FELÜL ÁLL, HOGY EGY VÁLSÁG ESETÉN A BAJBA JUTOTT EMBEREKNEK AZONNALI SEGÍTSÉGET KELL ADNI. A HOSSZÚ TÁVÚ TERVEZÉSBEN AZONBAN ÚJ TÍPUSÚ MEGKÖZELÍTÉSRE VAN SZÜKSÉG. ENNEK BELÁTÁSÁRA ELÉG CSAK MEGNÉZNI A GLOBÁLIS GAZDASÁG- ÉS PÉNZÜGYPOLITIKÁK, ILLETVE KÖRNYEZETPOLITIKÁK EDDIGI EREDMÉNYEIT.

Az IMF adatai szerint 1970 és 2010 között 145 bankválság, 208 monetáris összeomlás és 72 szuverén adósságválság volt. 2010-ben a napi 4 billió dollárt kitevő devizatranzakcióknak 2%-a kötődött a reálgazdasághoz, 98%-a pusztán spekulatív volt. Jelenleg az alacsony bevételű országok 47%-a adósságvisszafigetési válságban van, vagy nagy a kockázata annak, hogy abba kerül. Folyamatosan növekszik a globális jövedelmi egyenlőtlenség: 2016-ban a 8 leggazdagabb ember jövedelme egyenlő volt a világ szegényebbik felének (3,5 milliárd embernek) a jövedelmével.

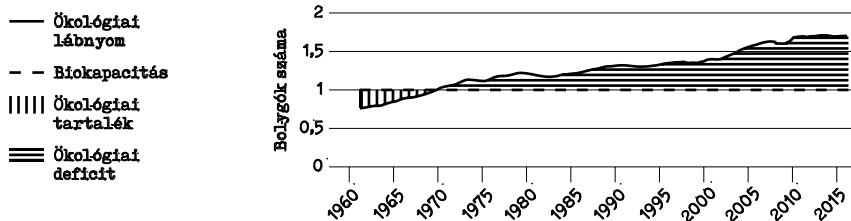
A környezetpolitika terén sem számolhatunk be jobb eredményekről, és az ellentmondások is sokasodnak. A Biodiverzitási és Ökoszisztéma-szolgáltatási Környékközi Tudományos Testület 2019. évi jelentése szerint a legfontosabb szárazföldi fajok egyedszáma az elmúlt százhusz évben húsz százalékkal csökkent, és egymillió állat- és növényfajt fenyeget a kihalás. Az IPCC szerint az éghajlatváltozás bizonyosan növelni fogja a lakosságot, a gazdaságot és az ökoszisztémákat fenyegető kockázatokat, és nagy mértékben veszélyezteti az élelmiszerbiztonságot.

Az elmúlt ötven évben számos környezetpolitikai egyezményt, irányelvet jogszabályt fogadtak el a fejlett államok. Vizsgáljuk meg, hogyan változott ezek hatására az elmúlt közel ötven évben (vagyis a stockholmi konferencia óta), illetve közel harminc évben (a riói csúcs óta) a természeti erőforrások terhelése. A természeti erőforrások felhasználására az ökológiai lábnyom ad szemléletes becslést a rendelkezésre álló termékeny területre vetítve, megmutatva, hogy hány bolygónyi erőforrást használunk fel az életünkhöz.

Az 1. ábrán a világ ökológiai lábnyomának időbeli alakulása látható. Épp a stockholmi tanácskozásnál léptük át a fenntarthatósági határt, és azóta a globális ökológiai lábnyom szakadatlanul nőtt, a sok környezetvédelmi egyezmény és szabályozás ellenére. Mára elértük az 1,7 bolygónyi erőforrás-fogyasztást, s egyre nagyobb mértékben éljük fel jövőnket.

A GLOBÁLIS ÖKOLÓGIAI LÁBNYOM ALAKULÁSA

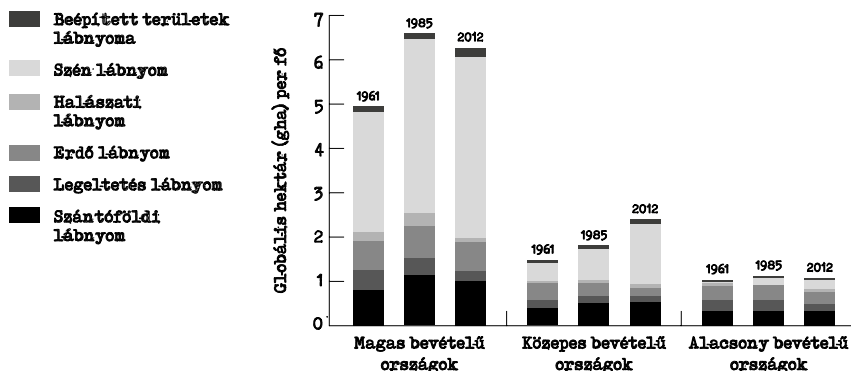
Forrás: Global Footprint Network 2019

A globális helyzetkép mellett érdemes egy pillantást vetni néhány részletre is. Ha az ökológiai lábnymot az egyes országok bevételei szerint nézzük (2. ábra), láthatjuk, hogy a fejlett világ, az OECD-országok az egy főre jutó 1,7 ha globális kapacitás több mint háromszorosát terhelik. Ez a lábnym csak elenyésző mértékben csökkent az elmúlt harminc évben. A közepes bevételű országok erőforrás-terhelése radikálisan nőtt, annak köszönhetően, hogy fosszilisenergia-alapú gazdaságra álltak át, amit a szénlábnym többszörösére növekedése is jelez. A legszegényebbek „stabilan” maradtak a kis erőforrás-használatúak.

AZ ÖKOLÓGIAI LÁBNYOM AZ ORSZÁGOK BEVÉTELEI SZERINT

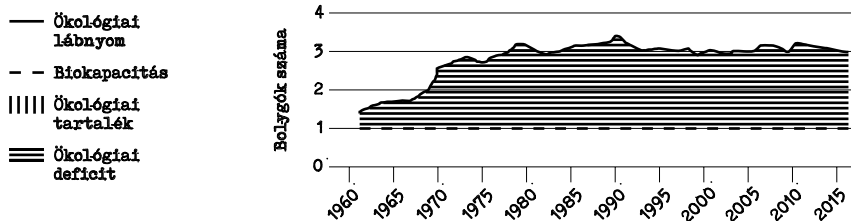
Forrás: WWF International 2016

Csökkentsük vizsgálódásunk léptékét egy nagyságrenddel, s nézzük meg, hogyan alakult néhány ország, illetve térség ökológiai lábnyma.

NÉMETORSZÁG ÖKOLÓGIAI LÁBNYOMÁNAK ALAKULÁSA

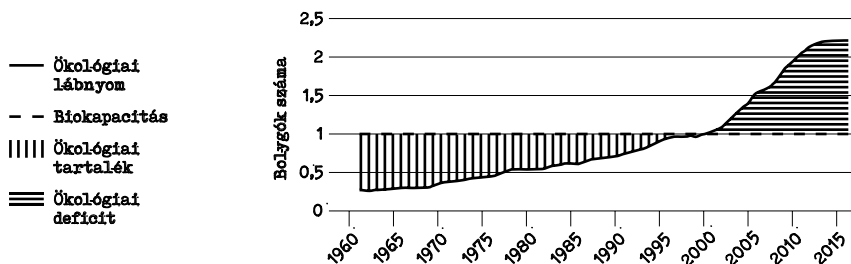
Forrás: Global Footprint Network 2019

Németország, környezetvédelmi példaképünk a riói konferencia óta csak kismértékben csökkentette ökológiai lábnyomát (3. ábra), és stabilan hárombolygónyi erőforrást használ fel. Pörögnek a szélkerekek, szorgosan gyűjtik szelektíven a hulladékot a német polgárok, de összességében tapodtat sem mozdultak el a fenntarthatóság felé. Eközben Kína Rió óta megháromszorozta az erőforrás-felhasználását, már kétbolygónyi fogyasztás felett járnak (4. ábra).

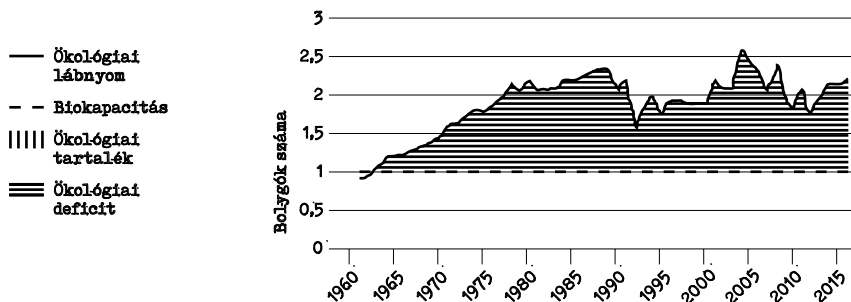
KÍNA ÖKOLÓGIAI LÁBNYOMÁNAK ALAKULÁSA

Forrás: Global Footprint Network 2019

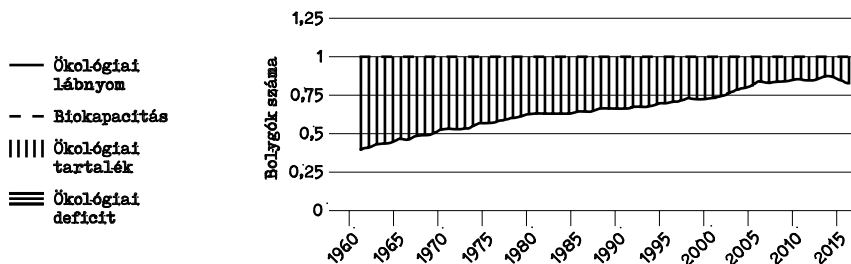
MAGYARORSZÁG ÖKOLÓGIAI LÁBNYOMÁNAK ALAKULÁSA

Forrás: Global Footprint Network 2019

AFRIKA ÖKOLÓGIAI LÁBNYOMÁNAK ALAKULÁSA

Forrás: Global Footprint Network 2019

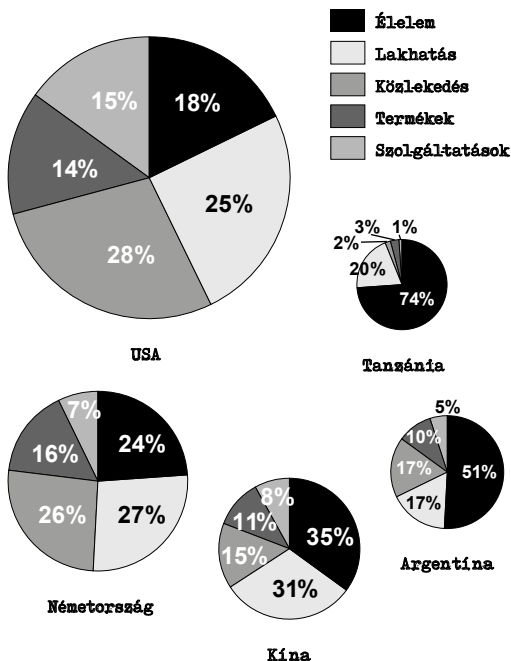

Magyarország fogyasztása a kétbolygónyi szint körül ingadozik (5. ábra). Figyelemre méltó jel, hogy az utóbbi években megindult erőforrás-fogyasztásunk növekedése. Afrika alulról közelíti a fenntarthatósági küszöböt (6. ábra). Ez annak köszönhető, hogy 1992 és 2016 között megdupláztta népességét, miközben az egy főre eső fogyasztása nem növekedett.

Ha az ökológiai lábnyom szerkezetére vetünk egy pillantást (7. ábra), azt láthatjuk, hogy minél „fejlettebb”, többet fogyasztó egy ország, annál kisebb az élelmezéshez és lakhatáshoz szükséges erőforrás- felhasználás aránya az összefogyasztásban. Az egybolygónyi fogyasztást el nem érő Tanzániában ez az erőforrás-felhasználás 95 százalékát teszi ki, a közepesen fejlett Argentínában és Kínában a kétharmadát, Németország esetén a felét, illetve az Amerikai Egyesült Államok polgárai esetében a negyven százalékát. A gazdaságilag fejlett országok lakói a szolgáltatások, az áruk és a közlekedés területén többet fogyasztanak,

AZ ÖKOLÓGIAI LÁBNYOM SZERKEZETE NÉHÁNY ORSZÁGBAN

Forrás: WWF International 2016

mint az alapvető szükségletek tekintetében. Az ábra azt is szemlélteti, hogy milyen, szinte lehetetlenül nagy feladat áll előttünk: az észak-amerikai és európai fejlett országoknak harmadára/ötödére kellene csökkenteniük erőforrás-felhasználásukat, hogy elérjék a fenntarthatósági szintet.

Mivel az előző adatok döntően egy főre jutó számok, nem mutatják ki a globális Dél népességnövekedésének hatását. Bár ez utóbbi nem elhanyagolható szempont, kimondhatjuk, hogy nagyjából a fejlett világ felelős a fenntarthatatlan fogyasztásért. Az Oxfam egyik tanulmánya kimutatta, hogy planétánk leggazdagabb tíz százaléka felelős az egyéni fogyasztásból származó fosszilis üvegházhatású gáz-kibocsátás feléért, míg a Föld lakosságának szegényebb fele – 3,5 milliárd ember – a kibocsátások tíz százalékaért felel. Kimondhatjuk: a globális környezeti megállapodások és a fejlett országok nemzeti/uniói szakpolitikai rendszerei érdemben nem tudták fenntarthatóbbá tenni az erőforrások felhasználásáért döntően felelős Északot, és nem voltak képesek mérsékelni a feltörekvő országok erőforrásigényét.

Ugyanerre a következtetésre jutott az Európai Környezetvédelmi Iroda (EEB) is a szétválasztásról szóló tanulmányában. A tanulmány hét területen vizsgálja meg, miért nem sikerült eddig a gazdasági növekedés és a környezeti terhek szétválasztása:

- **NÖVEKVŐ ENERGIAKÖLTSÉGEK:** egy erőforrás kinyerésekor az olcsóbb, könnyebb lehetőségeket használjuk először, majd következnek az egyre inkább erőforrás- és energiaigényes módok, amelynek eredményeként növekszik a teljes környezetterhelés a kinyert erőforrások egységére vetítve.

- **VISSZAHATÓ HATÁS:** a hatékonyság javulását gyakran részben vagy egészben ellensúlyozza a megtakarított források és pénz átcsoportosítása ugyanarra vagy más típusú fogyasztásra (például gyakrabban használjuk az üzemanyag-takarékos autót vagy repülőjegyet vásárolunk). Ugyanez igaz a vállalatok esetében, hiszen a hatékonysággal elért megtakarítást, profitot újabb beruházásokra lehet fordítani. Ez magasabb fogyasztáshoz hozzájáruló strukturális változásokat is elő tud idézni, például az üzemanyag-takarékosabb autók erősítik az autókra alapuló közlekedést a zöldebb alternatívákkal, például a közösségi közlekedéssel szemben.

- **A PROBLÉMÁK ÁTTERHELÉSE:** az egy környezeti problémára adott technológiai megoldások újakat hozhatnak létre, vagy súlyosbíthatnak már meglévőket. Ilyen például az elektromos autók előállításához használt lítium-, réz- és kobaltkészletek kibá-

nyászásának környezeti, szociális terhe vagy az agroüzemanyagok földhasználatával kapcsolatos káros hatásai.

• **A SZOLGÁLTATÁSOK ALÁBECSÜLT HATÁSA:** a szolgáltatási szektor csak a reálgazdaságra épülve létezhet, nem ahelyett. A szolgáltatásoknak jelentős környezeti lábnyomuk van, amelyek nem helyettesítik, hanem kiegészítik az áruk terheit.

• **AZ ÚJRAFELDOLGOZÁS KORLÁTAI:** az újrahasznosítási arány jelenleg nagyon alacsony, és csak lassan növekszik. Az újrahasznosítási folyamatok maguk is még mindig jelentős forrásokat, energiát és nyersanyagokat igényelnek. A legfontosabb, hogy az újrahasznosítás nem képes önmagában forrásokat biztosítani egy folyamatosan bővülő anyagi gazdaság számára.

• **ELÉGTELEN ÉS NEM MEGFELELŐ TECHNOLÓGIAI VÁLTÁS:** a technológiai fejlődés célja alapvetően nem a termelés ökológiai fenntarthatóság szempontjából fontos tényezőinek fejlesztése, ez a fejlődés ugyanis nem vezet olyan típusú innovációkhoz, amelyek csökkentik a környezetre való nyomást/környezetterhelést.

• **KÖLTSÉGEK ÁTTERHELÉSE:** amikor egyes esetekben megfigyelhetjük a környezeti terhek és a gazdasági növekedés elválását egymástól, az jellemzően csak a környezeti terhek és hatások áthelyezése nagy fogyasztási országokból alacsonyabb fogyasztási országokba a nemzetközi kereskedelem segítségével. Ahogy az előzőekben Svédország példáján is láthatjuk, a határon kívülről érkező termékek hatását is figyelembe vevő ökológiai lábnyom alapján történő számítás sokkal kevésbé optimista képet fest ezekben az esetekben.

A tanulmány állítja: a hatékonyságközpontú politikákat ki kell egészíteni elegendő-ségi politikákkal (efficiency helyett sufficiency), amelyek nagyságrenddel csökkentik a fejlett országok termelési és fogyasztási volumenét.

A pénzügyi és ökológiai problémák egy töről fakadnak: ez a túlfogyasztás. A reális teljesítmények és a túlfogyasztás közötti szakadékot jól mutatja, hogy amíg 2007-ben a világon megtermelt jövedelem (GWP) 65,82 billió (ezer milliárd) dollár volt, addig az államok külső adóssága csak 44,61 billió dollár. Ez már akkor is ijesztő volt, ám 2018-ra a GWP 85,8 billió dollárra nőtt, a közszféra külső adóssága 58,5 billió dollárra, a teljes adósság pedig 247 billióra, ami a globális GDP több mint 300%-a.

Az ökológiai válság és a túlfogyasztás kapcsolata ennél is egyértelműbb:

- az erőforrásfelhasználás növekedése az elmúlt évtizedekben jóval meghaladta a népesség növekedését;
- 2010 és 2015 között az EU fogyasztásának környezeti hatásai 5%-kal növekedtek, és a kulcsfontosságú területeken meghaladják bolygónk eltartókéességét;
- ha figyelembe vesszük az importált árukba bennfoglalt kibocsátásokat, Európa 1990 óta nem teljesített semmilyen éghajlat-változási kibocsátáscsökkentési célt;
- a legfrissebb Eurostat-adatok azt mutatják, hogy 2017-ben az európaiak több csomagolási hulladékot generáltak, mint valaha a történelemben.

Abból kell kiindulni, hogy a környezeti kibocsátások mindig összefüggnek a természeti erőforrások felhasználásával, vagyis a létező környezeti problémákat az erőforrások felhasználása hozza létre. Ha csökkentjük a természeti erőforrások felhasználásának összességét, akkor biztosan jelentős környezeti terhelésektől szabadulunk meg. Ennek ellenére a mai politikák még mindig a kibocsátások hiábavaló csökkentésére irányulnak a kibocsátások csökkentése helyett.

Ha érdemi változást akarunk elérni az erőforrás-használatban, azokra a hajtóerőkre kell hatnunk, amelyek a fenntarthatatlan társadalmi mechanizmusokat újratermelik, tehát a társadalmi-gazdasági rendszerünk alapvető szabályait kell megváltoztatnunk. Emellett a mélyreható változás érdekében a társadalmi értékeket is érinteni kell. A következő fejezetekben ezeket a hajtóerőket vesszük sorra és fogalmazzuk meg azokat a strukturális javaslatokat, amelyek egy fenntarthatóbb társadalom és gazdaság kialakítását eredményezhetik.

02 | TERMÉSZETI ERŐFORRÁSAINK FENNTARTHATÓ HASZNÁLATÁT!

AZ ELMÚLT ÉVSZÁZADOKBAN TÖBBNYIRE ÚGY HASZNÁLTUK FEL TERMÉSZETI ERŐFORRÁSAINKAT, MINTHA VÉGTELEN SOK ÁLLT VOLNA RENDELKEZÉSRE BELŐLÜK. MA, A KLÍMAVÁLTOZÁS KORÁBAN EGYRE EGYÉRTELMÜBB, HOGY A FOSSZILIS ERŐFORRÁSOK FELHASZNÁLÁSA NEM FOG CSÖKKENNI, HA KÖZGAZDASÁGI RENDSZERÜNK NEM SZORÍTJA TAKARÉKOSSÁGRA A GAZDASÁGI SZEREPLŐKET.

Az ENSZ Nemzetközi Erőforrás Panel szerint szoros összefüggés van az erőforrás-használat és a környezeti rendszerek romlása között. Szükséges a globális erőforrás-használat leszorítása, hogy a globális felmelegedés másfél vagy két Celsius-fok alatt maradjon. **A gazdasági szabályozóknak tükrözniük kell a természeti erőforrások véges voltát**, ezért szükséges érdemi gazdaságszabályozási eszközöket bevezetni az erőforráshasználat csökkentése érdekében.

Egyre több javaslat fogalmazódik meg a karbonadó bevezetésére a negatív externáliák korrigálása céljából a klasszikus Pigou-adó elmélete alapján. Ennek ellenére még sehol sem vezettek be olyan adómértéket az üvegházhatású gázok kibocsátására vagy a fosszilisenergia-felhasználásra, amely radikális, abszolút értelmű erőforráshasználat-csökkenést okozott volna. Gyulai Iván szerint nehezíti a bevezetést az intézkedés hatása a versenyképességre, illetve az alacsonyabb jövedelmű társadalmi szereplőkre. Az utóbbi negatív hatás kiküszöbölésére született a karbonosztalék-javaslat (Paul–Underwood). A javaslat szerint a szén-dioxid-kibocsátást adóztatnák, és az abból befolyó bevételeket egyenlő arányban osztanák el az emberek között. A szerzők szerint ez biztosítaná, hogy az alacsony és közepes jövedelmű háztartások érdekei védve legyenek, és nem fordulnának elő olyan esetek, mint például a francia sárgamellényesek lázadása. A karbonosztalék azonban nem mérsékli elegendően a környezeti károkat. Ugyanis az osztalékot pénzben kézhez kapó szereplők azt valószínűleg erőforrás-felhasználás növekedésével járó gazdasági tevékenységekre használnák fel, ahogy ezt az EEB már említett decoupling-jelentése is bizonyítja. Gyulai Iván – a Magyar Természetvédők Szövetségével együttműködve – egy **éghajlatvédelmi ösztönző makrogazdasági eszközt** dolgozott ki, amely egy fosszilisenergia-kvótarendszeren alapul.

ÉGHAJLATVÉDELMI ÖSZTÖNZŐRENDSZER

A mai éghajlat-politika a környezetbe történő üvegházhatásúgáz-kibocsátás csökkentésén keresztül kívánja megoldani az éghajlatváltozás fenyegetéseit. Ez elengedhetetlen, de nem elegendő feltétel, az ökoszisztémák helyreállítása az éghajlat-szabályozásának, az alkalmazkodásnak az alapja. Másrésről az üvegházhatású gázok csökkentésének politikája sem a legmegfelelőbb. Ha csak az ÜHG-kibocsátást akarjuk csökkenteni, akkor azt egyelőre más környezeti terhelésre való átvál-

tással is megvalósíthatjuk. A biztos csökkentés – amely minden más környezeti terhelést is képes kezelni – az, ha a kibocsátások forrását, azaz a **fosszilis energiaforrások felhasználását csökkentjük**.

A fosszilis energiaforrások felhasználása csökkenthető takarékossgal, hatékonyságnöveléssel, vagy az azokat helyettesítő megújuló energiaforrásokra való átváltással. A csökkentés hatékony eszköze lehet a **fosszilis erőforrás-fogyasztási-jog kereskedelmi (röviden fogyasztásijog) rendszer** bevezetése. Az eszköz hasonlít a David Fleming vezette egyesült királyságbeli pártközi parlamenti csoport által javasolt energiakvóta-kereskedelmi rendszerre.

A különböző fogyasztói csoportok (egyének, vállalatok, intézmények) között évről évre csökkenő mennyiségű fosszilis energiafogyasztási jog kerülne szétosztásra. Akik a kapott jogoknak legalább egy részét megtakarítják, részüket a fogyasztási jog kezelőjén keresztül értékesíthetik azoknak, akik többet fogyasztottak a kapott felhasználási joguknál. A kezelő forintért adja el a kvótát a vevőnek, és **zöld pénz (pénzhelyettesítő)** juttat a jog eladójának. A zöld pénz egy zárt kereskedelmi rendszerben váltható árra vagy szolgáltatásokra. Ebbe a termelői-fogyasztói körbe a fenntarthatósági feltételeket teljesítő feleket jegyezhetnék be. Ezáltal a zöld pénz megnyitja az utat egy regionális, a fenntarthatósági kritériumoknak megfelelő, ún. zöld piac kialakítására.

Ahhoz, hogy a termelők és fogyasztók, vagyis mindenki takarékoskodni tudjon vagy a számára a legmegfelelőbb döntést hozhassa, ún. **visszatérülő alap** áll rendelkezésre. Ebből minden szereplő kamatmentes támogatást kaphat, aminek az elszámolási egysége a zöld pénz. Így a megtakarított fogyasztási jogokkal beruházások is finanszírozhatók.

A visszatérülő alap esélyt teremt mindenki számára, hogy beruházzon és takarékoskodjon, míg másfelől élénkíti a gazdaságot, és a fogyasztási jogok rendszerével együtt átalakítja annak szerkezetét. A zöld pénz lehetőséget ad a szociális igazságság javítására, míg a gazdaság szerkezetátalakításán keresztül a környezeti terhelések jelentős csökkenése várható.

A TERÜLETFELHASZNÁLÁS ÁTALAKÍTÁSÁNAK ÖSZTÖNZŐ RENDSZERE

Amennyiben választ szeretnénk adni az éghajlatváltozásra, a földfelszín térszerkezetében okozott változásokat az ÜHG-kibocsátással minimum egyenrangú terhelésként kell kezelnünk. A természetes vegetáció folyamatos fogyatkozása az üvegházhatású gázok kibocsátásával vetélkedő terhelés, s ezek ráadásul egymás hatását is erősítik. Az emberi beavatkozások hatására a kiterjedésében csökkenő természetes vegetáció nem képes lépést tartani a növekvő légköri szénterheléssel.

A legsürgősebb feladat, hogy befejezzük a zöldfelületek területének további csökkentését, **megszüntessük a zöldmezős beruházásokat**. Ennek érdekében ki kell mondani, hogy irreverzibilisen nem lehet több természetes vegetációval borított földterületet és termőföldet elvonni. Az új felhasználási igényeket csak területsemlegesen lehet kielégíteni: a meglévő, azonos használatú területeken belül (pl. barnamezős beruházások) vagy cserével. **Meg kell szüntetni** minden olyan támogatást, amely közpénzből finanszírozza az ökoszisztémák vagy a termőföld pusztulását, hiszen azok a köz érdeke ellen hatnak. Közpénzből az önkéntesen vállalt, jobb ökoszisztéma-szolgáltatást nyújtó területhasználatot, a nagyobb élőmunkahányad igénybevételét jelentő technológiaváltást, területrekonstrukciót, rehabilitációt kell támogatni.

Az agrárgazdaságnak meg kell óvnia legfontosabb alapjait: a **termőföldet**, a **vizet**, a **tájat** és a **biológiai sokféleséget**. Ennek érdekében bővíteni kell a fenntartható erőforrás-gazdálkodással, a komplex ökológiai tájhasználattal kapcsolatos ismereteket. A mezőgazdaság területén a fenntartható gazdálkodás teljesülésének feltétele a **talajforgatásos mezőgazdasági technológiák felhagyása**, a műtrágyák és növényvédő szerek fokozatos kivonása a használatból. A helyettesítő technológiák rendelkezésre állnak, bevezetésük a mezőgazdaság ösztönzőrendszerének átalakítását igényli. A szántóföldi gazdálkodásban a csökkentett menetszámú műveléstől a direkt-vetésen át, a zöldmulcsos direktvetési eljárásig számos kipróbált, sikeresen alkalmazott technológia áll rendelkezésre.

Növelni kell a **vizes élőhelyek** kiterjedését. Az agrárgazdaságon belül az **erdőgazdálkodást** elsősorban a társadalom jobb környezeti feltételeit biztosító szolgáltatóként kell kezelni. Tovább kell növelni az ország erdőszültségét, a honos fafajokból álló erdőtársulások kiterjedését. Javítanunk kell az erdővel borított felszín szerkezetén a természetesség irányába. A **települések klímatudatos kialakítása**, a hő elnyelő és kisugárzó felületek csökkentése, zöldítése, a parkosítás, valamint még több vízfelület létrehozása tovább javíthatja a felszín éghajlat-befolyásoló tulajdonságait.

A Magyar Természetvédők Szövetsége javasolja a **területfelhasználási jogok kereskedelmi rendszerének** bevezetését. A rendszer célja, hogy az optimális ökoszisztéma-szolgáltatásoknak megfelelő területhasználat valósuljon meg nemzeti és nemzetközi szinten. A rendszer mindenféle területhasználatot bevon a szabályozásba: a településcélú, ipari, infrastrukturális, mezőgazdasági, erdészeti, rekreációs és természetvédelmi területhasználatokat egyaránt. A szabályozás az egyes területhasználati típusokra vonatkozóan előírja a teljesítendő követelményeket, és azokat A, B, C csoportokba sorolja. „A” az elérhető legmagasabb fokozat, amely megfelel az optimális ökoszisztéma-szolgáltatásnak, a „B” fokozat egy köztes lépcső, míg a „C” fokozat a jelenlegi használatot jelöli. A szabályozó intézmény a fenntartható erőforrás-gazdálkodásnak megfelelő szabályrendszert dolgoz ki az egyes

területhasználati típusokhoz. A javasolt szabályozórendszer lényege egy növekvő mértékű területfelhasználási díj, amelyet három területfelhasználási kategóriához kellene kötni a hagyományos területhasználati módok mindegyikének esetében.

KÖZÖSSÉGI ENERGIA

A helyi társadalom és gazdaság fenntarthatósága erősítésének és az energiatranszformációból adódó környezeti terhek csökkentésének egyik fontos eszköze lehet a **közösségi energia**, ami lényeges szerepet tölthet be a szociálisan rászoruló **energiabiztonságának** biztosításában és az **energiaszegénység** csökkentésében, továbbá a befektetések és a rezsiköltségek helyi közösségekben tartásával **élelénkítheti a helyi gazdaságot**, új munkahelyeket teremtvé.

A közösségi energiatermelésnek óriási potenciálja van Európában. Egy aktuális tanulmány szerint 2050 -re, az EU-állampolgárok fele – beleértve a helyi közösségeket, iskolákat és kórházakat – megtermelhetné a saját megújuló villamosenergiáját, fedezve így az energiaszükségletük 45%-át. Most – az energiatermelő és -fogyasztó egyéneket és közösségeket illető új EU-s jogokra építve – a potenciált teljesen ki kell és lehet használni, hogy Európa és benne Magyarország érdemben előre lépessen az energiaátmenetben.

Az **EU Tiszta Energia csomagjának** új jogszabályai új jogokat adnak az uniós lakosoknak és közösségeknek, hogy megtermeljék, tárolják, használják és akár eladják, szolgáltatassák saját megújuló energiájukat. Ehhez Magyarországon szükséges az indokolatlan szabályozó és adminisztratív **akadályok megszüntetése**, a **diszkriminációmentesség** a többi energiapiaci szereplőhöz képest, a méltányos, arányos és átlátszó **engedélyezési és regisztrációs folyamatok** és a méltányos, arányos, átlátszó és költségtükröző **hálózati és egyéb díjak**.

A támogató keretrendszernek aktívan ösztönözni is kell az energiaközösségek létrehozását és működtetését, többek között hozzáférés biztosításával a létesítéshez és csatlakozáshoz szükséges **pénzügyi és adminisztratív információkhoz** (egyablakos ügyintézés), az energiaközösségekhez való hozzáférhetőség biztosításával a **hátrányos helyzetűek**, az energiaszegénységben élők és bérlők számára és az **önkormányzatok kapacitásfejlesztésével** annak érdekében, hogy részt vehessenek helyi megújulóenergia-közösségek létrehozásában, szakmai és anyagi támogatásában. Ezen felül javasolt egy **kamatmentes, visszatérülő alap** létrehozása a megújulóenergia-közösségek és beruházásainak ösztönzése céljából.

LAKOSSÁGI ÉPÜLETEK ENERGIAHATÉKONYSÁGA - ESCO-TÍPUSÚ ÉPÜLETFELÚJÍTÁSI PROGRAM

Az **építőipar** működésének további biztosításához, az általuk végzett tevékenységek pozitív társadalmi hatásainak erősítéséhez és a **lakásállomány energiahatékonyságának** javításához megfelelő eszköz az ESCO (Energy Services Company betűszava). Az ESCO előnye, hogy a megrendelő önereje nélkül **energia- és költségmegtakarítást** eredményez. A megrendelő a korszerű rendszernek és a hozzáértő üzemeltetésnek köszönhetően a megtakarításaiból fizeti ki az ESCO-vállalatot.

A lakossági épületek energiahatékonyságának fejlesztését szolgáló nagyobb ESCO állami program kétféle célt szolgálhatna egyszerre: a **gazdaság élénkítését** és az **energiaszegénység csökkentését**. A következő időszakban várható jelentős munkanélküliséget egy ilyen program nagymértékben tudná csökkenteni, miközben számottevő társadalmi hasznot állít elő. A fejlesztésre nagy szükség van, mivel a hazai lakóépület-állomány (4,4 millió lakás) mintegy 80%-a nem felel meg a korszerű műszaki és hőtechnikai követelményeknek. Az 1980 előtt épült lakóépületek teszik ki a lakásállomány közel háromnegyedét, fajlagos primer energia felhasználásuk 400–500 kWh/m²a között alakul, ami rendkívül magasnak számít.

A program jövedelemszintek alapján határozhatná meg az állami szerepvállalás, azaz a **támogatási intenzitás** mértékét, amely 20% és 90% között változhatna. A program szakmai koordinálására létre kell hozni egy **nonprofit ESCO-típusú céget**, amelyben szerepet kellene adni a szakmailag érintett civil szervezeteknek. Ezek a szervezetek a programban megjelenő feladatok javarészét jó költséghatékonysággal tudnák elvégezni. Javasolt továbbá az **egyablakos, egyszerűsített ügyintézés** megvalósítása, amiben az ESCO-vállalkozások szintén fontos szerepet játszhatnak. A korszerűsítések esetében lehetőség szerint a mélyfelújítás szintjét kell elérni, ami akár **85-90%-os energiamegtakarítást** eredményez.

TARTÓS INFOKOMMUNIKÁCIÓS TERMÉKEK ÉS TERVEZETT ELAVULÁS

A digitalizáció a jövőben is elkerülhetetlenül további teret nyer, sőt – ahogy a pandémia elleni intézkedések során is láttuk – egyre fontosabb szerephez jut. Nem elhanyagolható azonban az infokommunikációs szektor társadalmi, gazdasági, környezeti hatásainak figyelembevétele. Miközben az elektronikai és infokommunikációs eszközök száma jelentősen emelkedik, ezekre mint tiszta, a fenntarthatóságot szolgáló eszközökre tekintünk. Nem is lehetnénk messzebb az igazságtól.

Az elektronikai és infokommunikációs technológiák (IKT) térnyerésétől azt várták a kutatók és a közvélemény is, hogy jelentős mértékben hozzájárul a környezeti terhek csökkentéséhez, például a papírfelhasználás területén. Ez nem következett be, éppen ellenkezőleg: a papírgyártás a gazdasági növekedéssel mutat pozitív korre-

lációt, melyhez napjainkban ráadásul az elektronika térnyerése ad jelentős lökést. Így közvetetten az elektronikai ipar a papírfelhasználás növekedését eredményezi. Azonban nemcsak közvetetten – vizsgálatok szerint a számítógépek számának növekedése hozzájárul az irodai papírfelhasználás növekedéséhez is.

A globális papírfelhasználás évről évre növekszik, és megkétszereződött az elmúlt 50 évben. 2014-ben a globális papírgyártás először meghaladta a 400 millió tonnát – ironikus, hogy ugyanabban az évben haladta meg a légköri CO₂-szint is a 400 ppm-t. A növekedés azóta is folytatódik. Magyarországon is növekedés volt, azonban nem ilyen jelentős: 1989 óta mindössze 20 tonnával nőtt a teljes papírfogyasztás (1989: 890 ezer tonna; 2010: 910 ezer tonna).

Az IKT szektor azonban nemcsak a papírgyártás területén jelent fokozott terhelést. 2019-ben globálisan 34 milliárd elektronikai eszközt használt 4,1 milliárd ember, amelyek tömege elérte a 223 millió tonnát, ami megegyezik 179 millió autóéval. Ezen keresztül a digitális világ részesedése a primer energiafogyasztásból 4,2%, üvegházgáz kibocsátásból 3,8%, elektromos energiafelhasználásból 5,5%. A digitális lábnyom a jövőben is példa nélküli módon fog emelkedni mind méretében, mind sebességében. 2010-től a digitális eszközök száma ötszörösére, az internethez csatlakoztatott eszközök száma közel ötvenszeresére nő 2025-re. Ennek eredményeként várhatóan a digitális lábnyom a 2010-es 2,5%-hoz képest 2025-re 6%-ot tesz ki a teljes emberi környezeti terhelésből. A legnagyobb növekedés – 3,1-szeres – az üvegházgáz kibocsátásban lesz.

A környezeti terhelés elsődleges forrása a gyártáshoz kapcsolódik, amely elérheti akár az összes hatás 60-80%-át is. Ezt követi a felhasználók által használt eszközök energiafelhasználása. A növekvő energiahatékonyság nem tart lépést a készülékek számának és az egyes eszközök energiafelhasználásának növekedésével, ami leginkább a kijelzők növekedésének köszönhető.

Annak ellenére, hogy a magyar IKT használathoz kötődő kibocsátások jelentős része a világ más részén keletkezik, a hazai döntéshozók, forgalmazók és fogyasztók is tehetnek a káros hatások csökkentése érdekében. Ezen intézkedéseknek elsősorban egy eddig elhanyagolt területre kell koncentrálnia, melynek célja a tartósabb eszközök és ennek következtében a továbbhasználat kell legyen. A felhasználók által használt eszközök, az adatközpontok és a hálózat környezeti terhelése közül a felhasználói eszközök képviselik a környezeti hatások fő forrását. Környezeti mutatótól függően 59%-84%-ot. Az elektronikai eszközök esetében pedig a gyártás jelenti a terhelések fő forrását, így a meglévő eszközök hosszabb használatára, a javíthatóság növelésére van elsősorban szükség. A gyártási fázis környezeti terheinek jelentőségét mutatja az is, hogy például a mobiltelefonok esetében a globális felmelegedési potenciál 72,5%-a nem a használathoz kötődik. Ha csak egy évvel meghosszabbítanánk a mobiltelefonok élettartamát az Európai Unióban, az évi 2,1 Mt CO₂ kibocsátáscsökkentéssel járna 2030-ig. Ez egyenlő azzal, mintha eltűnne 1 millió autó az utakról.

Ezen a területen az államnak is nagy szerepe lehet a piac logikájából következő, de a társadalom és a környezet számára káros folyamatok kezelésében. A piaci szereplők alapvető érdeke, így tudatos stratégiája a fogyasztási ciklus felgyorsítása. Habár rendelkezésre állnak a tartósabb termékek előállításának technikai feltételei, ezzel ellentétes folyamat zajlik. Ezt Magyarország megakadályozni nem tudja, de intézkedésekkel a folyamatokat kedvező irányba befolyásolhatja. Intézkedések, melyeket mind hazai, mind nemzetközi szinten meg kell hozni, támogatni kell: a tartós fogyasztási cikkek jótállási idejének növelése; gazdasági ösztönzők bevezetése a tartósabb termékek gyártói számára; fogyasztói kampányok a tovább- és újrahasználat érdekében; az újrahasznosítás hazai technikai, technológiai kapacitásaink fejlesztése; teljesebb körű információk biztosítása a termékekről, a reklámok szabályozása; jogszabályi eszközökkel a gyártók ösztönzése a javíthatóság könnyebbé tételére; a javítási szektor segítése; egyéni, közösségi akciók támogatása; környezetileg fenntarthatóbb és társadalmilag igazságosabb közbeszerzések; új típusú termékhasználati modellek támogatása; aktív részvétel a nemzetközi együttműködésben a tartósabb termékekért; a tervezett elavulás büntethetősége.

KONKRÉT CIVIL JAVASLATOK:

1. A tartós fogyasztási cikkek jótállási idejének növelése

A leghatékonyabb lépés a tartósabb, javíthatóbb elektronikai termékek felé a kötelező jótállás és szavatossági idő növelése. Meg kell vizsgálni a mai gyakorlatot, az egyes termékek elvárható élettartamát és hosszabb jótállási időt meghatározni, ahogy erre több EU tagállamban is van példa.

2. Gazdasági ösztönzők bevezetése

Gazdasági ösztönzőkkel kell támogatni a tartósabb termékek gyártóit. Így csökkentett általános forgalmi adóval és környezetvédelmi termékdíjjal többek között a hatékonyabb, kevesebb erőforrás-felhasználással működő, hosszabb jótállással és Magyarországon kiépített szervízhálózattal rendelkező termékek előállítói kapnának kedvezményeket.

3. Újra- és továbbhasználat

Felvilágosító kampányokkal kell segíteni a használt termékek vásárlását, adományozását, cseréjét, felújítását, újragyártását elősegítő programokat és a termékek hosszabb ideig, tovább történő használatát. Támogatni kell a moduláris felépítésű eszközök térnyerését és a technikai továbbfejlesztések könnyebb beépíthetőségét.

4. Újrahasznosítás

A már nem használható termékek esetében támogatni kell a termékek visszavételét – többek között műszaki termék betétdíj bevezetésével, felvilágosító kampányokkal – hogy a lehető legnagyobb mértékben hasznosuljanak ezek az eszközök. Szorgalmazzuk az újrahasznosítás hazai technikai, technológiai kapacitásaink fejlesztését.

5. Teljeskörű információk biztosítása termékekről

A gyártók számára kötelezővé kell tenni a termékek élettartamára, garanciájára, javíthatóságára, fejlesztési lehetőségeire vonatkozó információk közzétételét.

6. Reklámok szabályozása

A reklámok esetében legyen kötelező az elektronikai termékek élettartamának, környezeti terhelésének, jóállási feltételeinek ismertetése könnyen elérhető és átlátható módon.

7. Javíthatóság és javítási szektor támogatása

Jogszábeli eszközökkel a gyártók számára kötelezővé kell tenni a javíthatóság könnyebbé tételét, többek között a javítási útmutatók közzétételi kötelezettségén keresztül, a termékek egyszerű, szabványos eszközökkel történő javíthatóságával, alkatrész utánpótlás biztosításával a termékek teljes elvárható élettartamára, beleértve a fizikai eszközöket és a szoftveres frissítéseket is. Gazdasági szabályozókkal, jogi eszközökkel, reklámokkal támogatni kell a szerviz szektor bővülését, többek között gyártóktól független országos szerviz-adatbázis létrehozásával, a szervizek megnyitására és működéséhez nyújtott támogatásokkal, valamint akár csökkentett általános forgalmi adóval az alkatrészek és a javítási szolgáltatások számára.

8. Egyéni, közösségi akciók támogatása

Az állampolgárok felismerve a kiszolgáltatottságukat a gyártókkal szemben, számos közösségi kezdeményezést indítottak el, melyeket támogatni kell. Ilyenek többek között a repair kávézók, újrahasználati központok, csere börzék, adományozás, közösségi internetes felületek.

9. Felelős használat és fejlesztés

Egyre többet használjuk a felhőszolgáltatásokat, a Dolgok Internete folyamatosan terjed. Interneten keresztül hallgatunk zenét, nézünk TV-t, inter-

neten állítjuk be a fűtést, kapcsoljuk fel a villanyt. Ez a fő hajtóereje annak, hogy a digitális eszközök száma többszöröződik a következő évtizedben és a megnövekedett adatforgalmat kiszolgáló szerverek energiahasználatuk exponenciálisan növekszik. Biztosítani kell, hogy az állami pénzügyi vagy szabályozási támogatást kapó fejlesztések a gazdasági hatások mellett figyelembe vegyék a környezeti és szociális hatásokat, a vállalatok ne avultassák el idő előtt a meglévő eszközöket. Biztosítani kell, hogy az egyének tisztában legyenek ezekkel a hatásokkal, és ennek tudatában felelősen használják eszközeiket.

10. Környezetileg és társadalmilag igazságosabb közbeszerzés

Az elektronikai eszközök jelentős részét az állami szektor vásárolja meg. Ez a laptopok és mobiltelefonok esetében elérheti a termékek akár negyedét is. A közbeszerzések során világos kritériumrendszert kell felállítani, mely rászorítja a gyártókat a társadalmilag és környezetileg felelősebb viselkedésre, így hosszabb élettartamú, tartósabb eszközök gyártására, a termékek nyersanyagának, alkotórészeinek nyomon követésére, a környezeti terhek minimalizálására, a gyártás során a megfelelő munkakörülmények biztosítására.

11. EU források a tartósabb termékekért

A 2021-27-es európai uniós források tervezése, megvalósítása során figyelmet kell fordítani a fenntarthatóbb eszközök előállítását és a javítási szektort támogató, a fogyasztói tudatosságot és a hatóságok kapacitásait növelő programok támogatására.

12. Új típusú termék használati modellek támogatása

Megfelelő jogszabályi környezetet kell kialakítani, hogy az új típusú használati modellek - mint a vásárlás helyett a megosztáson vagy bérleten alapuló, konstrukciók - a hosszú élettartamot szolgálják.

13. Nemzetközi együttműködés támogatása a tartósabb termékekért

Támogatni kell a nemzetközi, EU-szintű összefogást, jogszabályalkotást, amely magában foglalja többek között a tervezett elavulás uniós szintű definíciójának megalkotását, egy nemzetközi rendszer felállítását, amely teszteli és megállapítja a termékekbe épített tervezett elavulást, az alkatrészek és kiegészítő eszközök sztenderdizálását vagy az ökodizájn irányelv minél szélesebb körű kiterjesztését.

+1 tervezett elavulás büntethetősége

Miközben a tervezett elavulás a piacgazdaság logikájából következő mérnöki és üzletpolitikai döntés, következményei mind a környezetre, mind a fogyasztókra nagyon is reálisak. A tervezett elavulás egyes módszereivel kapcsolatban – mint például a gyakori dizájnt érintő változtatásokkal – a fogyasztók tudatosítása az elsődleges feladat. Súlyos esetekben viszont, mikor tudatos lépésekkel csökkentik egy termék használhatóságának időtartamát, szükséges a büntethetőség is, ahogy arra már nemzetközi példa is van.

03 | GLOBALIZÁCIÓ HELYETT LOKALIZÁCIÓT!

A GAZDASÁGI GLOBALIZÁCIÓ – BÁR BIZONYOS MÉRTÉKBEN MÁR KORÁBBAN IS MEGFIGYELHETŐEK VOLTAK A JELEI – ALAPVETŐEN AZ ELMÚLT FÉL ÉVSZÁZADBAN ERŐSÖDÖTT FEL. A GLOBALIZÁCIÓNAK A VILÁGBANK ÉS A NEMZETKÖZI VALUTAALAP SZERKEZETÁTALAKÍTÓ POLITIKÁKHOZ KÖTÖTT HITELPROGRAMJAI TÖRTEK UTAT, AMELYEKSEL KÖTELEZTÉK AZ ÉRINTETT ORSZÁGOKAT ARRA, HOGY A KÖLCSÖNÖK VISSZAFIZETÉSÉHEZ SZÜKSÉGES VALUTA MEGTEREMTÉSE ÉRDEKÉBEN ALAKÍTSÁK ÁT GAZDASÁGUKAT EXPORT TERMÉKEK ELŐÁLLÍTÁSÁRA, PRIVATIZÁLJÁK A KÖZSZOLGÁLTATÁSOKAT ÉS MÁR ÁGAZATOK VÁLLALATAIT, ENGEDJÉK BE AZ ORSZÁGUKBA A KÜLFÖLDI MŰKÖDŐ TÖKÉT. AZ EXPORTVEZÉRELT TERMELÉS SZÁMOS ORSZÁGBAN FELSZÁMOLTA AZ ADDIG MÉG VALAMILYEN FORMÁBAN MEGLÉVŐ ÉLELEMÖNRENDELKEZÉST IS.

A '70-es évektől fontos szerepet játszott a globalizációban a neoliberális gazdaságpolitika eszmerendszerének térnyerése. Ebben szerepet játszottak az oktatás és a kutatások terén a megszorítások, az állam háttérbe vonulása. Emellett a tőke bevonása a kutatásba jelentős mértékben felszámolta a környezetvédelmi, élelmiszer-biztonsági szempontból érzékeny területeken a független kutatások lehetőségét, korlátozta a tudomány szabadságát.

Emellé felsorakoztak a szabadkereskedelmi megállapodások, amelyek vámok fokozatos felszámolását követően egy idő után célul tűzték ki a "kereskedelmet akadályozó korlátok" – vagyis a környezetvédelmi, élelmiszer-biztonsági, munkajogi és egyéb, demokratikusan meghozott jogszabályok – felszámolását. Ehhez hozzájött még a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) vitarendező testületének működése, majd a különféle kétoldalú illetve regionális kereskedelmi- és befektetési egyezményekben beépített befektető-állam vitarendezési mechanizmus (ISDS), amelyek lehetővé teszik, hogy egyes országok – illetve az ISDS esetén külföldi befektetők – jogi úton támadást intézzenek más államok környezetvédelmi és egyéb intézkedései, jogszabályai ellen.

A globalizáció térnyerésében jelentős szerepet játszott a reklámok, filmek tudatmódosító hatása, a kereskedelmi média egyre növekvő hatalma. Az elmúlt évtizedben ezt a folyamatot még jobban felerősítette a "közösségi média" (Facebook, Twitter), amely polarizálja a társadalmat (vö. „facebook-buborék”). Az internet térhódítása, valamint a szállítási infrastruktúrák fejlesztése tovább erősítette a már korábban felsorolt intézmények tevékenysége hatására kialakult gazdasági globalizációt.

A folyamat során egyre növekvő hatalomra szert tevő nemzetek feletti óriáscégek különféle lobbiszervezeteikkel együttműködve fokozatosan foglyul ejtették a nemzetállamokat, az Európai Uniót, de még az ENSZ egyes intézményeit is (corporate

capture). A nemzetközi tőke hatalma egyre jobban tetten érhető, amikor például a gazdasági sajtóban arról olvashatunk, hogy a „pénzpiacok” megbüntetik egyes renitens országokat, amelyek nem a tőke által elvárt gazdaságpolitikát követik. Erre nagyon jó példa, amikor öt évvel ezelőtt az EU "trojka" rákényszerítette a népszavazási felhatalmazással is bíró, demokratikusan megválasztott görög kormányt egy megszorító politika végig vitelére, de ide sorolható a 2019. évi bolíviai puccs is, amikor az ország lítium-készlete feletti ellenőrzés megszerzése érdekében buktatták meg Evo Morales elnököt.

A 2020. évi koronavírus-járvány okozta válság világosan láthatóvá tette, mennyire sérülékeny a hosszú, globális ellátóláncokra épülő globális gazdasági- és kereskedelmi rendszer. Itt az ideje a rendszerszintű változásnak. Túl kockázatos lenne a járvány elmúltával visszaépítenünk a globalizált gazdasági és társadalmi rendszerünket, amely a fenntarthatóság felé való elmozdulásunkat is gátolná. Meg kell erősíteni a nemzeti és a helyi szintű közösségi önellátó- és ellenállóképességünket.

A LOKALIZÁCIÓ ERŐSÍTÉSE A GAZDASÁGPOLITIKÁBAN

Nem lehet cél, hogy a **nemzetközi turizmus** mérete a válság előtti nagyságúra nőjön. A turizmus szektor fejlesztésénél a belföldi, szelíd turizmusra kell fókuszálni. Első lépésként jó irány a cafeteria-rendszerben a belföldi turizmus elemének a megerősítése. A fentebb kifejtett éghajlatvédelmi ösztönzőrendszer bevezetése is a belföldi turizmus megerősödésének irányába hatna. **Nem szabad tovább fejleszteni a budapesti Liszt Ferenc Repülőteret.**

Nem kerülhető meg a megakorridorokra alapuló gazdaságfejlesztés radikális újragondolása, mint például az „Egy övezet, egy út kezdeményezés”, beleértve az ehhez kapcsolódó olyan infrastruktúra-fejlesztéseket, mint a Belgrád–Budapest vasútvonal.

A szubszidiaritás elvéből kiindulva társadalmi és gazdasági döntéseinket a lehető legalacsonyabb szinten kell meghoznunk. Támogatni kell a helyi tudáson és erőforrásokon alapuló, hasznokat helyben tartó gazdaságot. **Biztosítani kell az önellátáson alapuló fejlődést, növelve a térségek élelmiszer-, energia- és pénzügyi önrendelkezését.** Ehhez elő kell segíteni a rövid ellátási láncú élelmiszer-közösségek, a közösségi energiamegoldások, a környezeti szempontokat integráló, nem kamatozó helyi pénzhelyettesítők elterjedését. A helyi közösségeknek kell rendelkezniük a **természeti erőforrások felett,** beleértve a termőföldet és az ivóvizet is. Meg kell erősíteni a **helyi és térségi szint szerepét** a társadalmi és gazdasági döntésekben, **az erőforrások allokálásában.** Szükséges a helyi közösségi együttműködési formák támogatása mind gazdasági, mind társadalmi területen.

Az **európai uniós gazdaságfejlesztési eszközöket** a helyi tudáson és erőforrásokon alapuló, hasznokat helyben tartó gazdaságra kell fókuszálni. Fokozatosan fel kell adni azt a gazdaságfejlesztési modellt, amely a kilábalást a külföldi tőke idevonzása és a globális termelési lánc egy-egy eleméhez kapcsolódó részmunkát végző üzemek létesítésében látta úgy, hogy ösztönözte a kkv-k beszállítóvá válását. Magyarországnak biztosítani kell, hogy egyes **stratégiai ágazatok hazai termelési kapacitásai növekedjenek**, csökkentve az ágazatok kitétséget a koronavírus-járványhoz hasonló eseményeknek. Ilyen ágazatok például az egészségipar, a vegyipar, a mezőgazdasági eszközök gyártása és az élelmiszeripar.

A nemzetközi kereskedelem volumenét csökkenteni kell. Magyarországnak át kell gondolnia az álláspontját az **EU szabadkereskedelmi egyezményeit** illetően (CETA, EU-Mercosur egyezmény, az EU és Egyesült Államok közötti kereskedelmi tárgyalások). A hazai, génmódosítás-mentes mezőgazdaság védelme és a környezetvédelmi, klímavédelmi, fogyasztóvédelmi szempontok érvényesülése érdekében hazánknak elleneznie kell a fenti egyezmények megkötését jelenlegi formájukban.

Biztosítani kell, hogy a legfontosabb **közszolgáltatások állami vagy helyi közösségi tulajdonban maradjanak**, ilyen szolgáltatás például az oktatás és az egészségügy. Növelni kell az említett területek állami támogatását. A szociális és egészségügyi problémák megoldásában nagyobb szerepet kell szánni a piaccal szemben a családoknak, a helyi közösségeknek, a civil és egyházi szereplőknek. A gyógyítást, oktatást, kutatást és a kultúrát jelentősen korlátozó szellemi tulajdoni rendszert gyökeresen át kell alakítani. A közpénzből finanszírozott tudományos kutatások eredményeit szabadon hozzáférhető publikációkban kell elérhetővé tenni a nagyközönség számára is. Hasonlóképpen, a közpénzből finanszírozott adatbázisokat, szoftvereket és kulturális termékeket is szabadon hozzáférhetővé kell tenni.

Erősíteni kell a **részvételi és közvetlen demokrácia** szerepét a helyi, térségi döntéshozásban. A **nemzeti parlamentek és kormányoknak**, mint legfelső szintű, demokratikusan megválasztott intézményeknek fontos szerepük kell, hogy legyen a nemzetközi társadalmi, gazdasági és környezeti döntések kialakításában. Szükséges a nemzetek közötti együttműködés, de az európai és globális szintnek csak azokkal a problémákkal való foglalkozást kell meghagyni, amelyek kizárólag ezen a szinten oldhatóak meg.

AZ ÉLELMÖNRENDELKEZÉS ERŐSÍTÉSE

A globális élelmiszer-kereskedelem és az intenzív, iparszerű mezőgazdaság és állattenyésztés, valamint a természeti erőforrások túlfogyasztása kulcsfontosságú szerepet játszanak a mostanihoz hasonló válságok kialakulásában. Az ENSZ Környezetvédelmi Programja (UNEP) szerint az alábbi tényezők játszanak főbb szerepet a COVID-19-hez hasonló, állatokról emberre terjedő vírusos járványokkal

kapcsolatos válságok kialakulásában: az erdőirtás és más földhasználat-változások; a vadállatok illegális és gyengén szabályozott kereskedelme; intenzív mezőgazdaság és állattenyésztés; antibiotikum-rezisztencia; éghajlatváltozás; invazív fajok, amelyek mikrobákat hurcolnak be új élőhelyekre; nemzetközi kereskedelem és nemzetközi utazások.

A koronavírus-válság rámutat, milyen **sérülékeny a globalizált élelmiszerrendszerünk**. A globalizált, hosszú ellátási láncokra alapuló élelmiszerrendszer még kevésbé lesz képes ellenállni a **jövőbeli éghajlati és ökológiai válságoknak**. A mezőgazdasági piacok globalizációja következtében **elvesztettük az ellenőrzést** az élelmiszerrendszereink felett, és az importtól, a hosszú (és ezért törekeny) ellátási láncoktól való függés hatására ma már mindössze néhány **multinacionális vállalat ellenőrzése** alá került az élelmiszer-ellátásunk.

A természetpusztítást, ami kulcsfontosságú tényezője a válságoknak, meg kell állítani. Olyan szakpolitikákra van szükség, amelyek támogatják egy sokkal nagyobb mértékben reziliens, masszív és fenntartható élelmiszerrendszer kialakítását, a rövid ellátási láncokra és a biológiai sokféleség növelésére összpontosítva.

Sürgősen fokozni kell a **természet védelme** érdekében tett erőfeszítéseinket: csökkenteni kell az olyan mezőgazdasági árucikkek fogyasztásának mértékét, mint a szója, a pálmaolaj és a hús; csökkenteni kell a túlfogyasztásunkat tápláló erőforrások globális lábnyomát; csökkenteni kell a nagyüzemi, vegyszer alapú mezőgazdaság támogatását, s ezzel egyidejűleg váltani kell az **agroökológiai megoldásokra**, például a biogazdálkodásra és erősíteni és alkalmazni kell a természetvédelmi jogszabályokat.

A koronavírus-járvány megállítása és az ezt követő gazdaság-helyreállító lépések során a **mezőgazdasági és élelmiszerpolitikákat** úgy kell átalakítani, hogy olyan intézkedéseket hozzunk, amelyek lehetővé teszik, hogy elsősorban kisléptékű és közepes termelők biztosítsák a helyi, egészséges és fenntartható módon termelt élelmiszerellátást, s ezért tisztességet árat kapjanak.

Nem szabad, hogy a válságot az uniós és nemzeti szintű döntéshozásban a **környezetvédelmi szabályok gyengítésére** használják, vagy feladják a Közös Agrárpolitika reformjával, a tervezett, uniós „Tanyától a tányérig” stratégiával vagy az EU biodiverzitás-stratégiájával kapcsolatos ambíciókat. Középtávon Uniós szinten és hazánkban is be kell tiltani a növényvédő szerek felhasználását, és a gazdák számára támogatást kell biztosítani az átálláshoz szükséges agroökológia mód-

szerek elsajátításához, alkalmazásához. A beporzó-barát módszerek elterjedése érdekében ösztönözni kell, hogy a rendszeresen nyírt pázsit/gyep kultúrsivatagokat felváltsák a vadvirágos rétek, méhlegelők. **Az agroökológiára fogékony szakpolitikákra és intézkedésekre** van szükség, hogy biztosítani tudjuk a lakosság helyi és sokféleségre alapuló élelmiszerrendszereken keresztüli ellátását, amelyben a termelés környezetbarát módon, a biológiai sokféleséget védve, a helyi közösségek önellátásának támogatásával történik, előtérbe helyezve az évszaknak megfelelő és a tájfajtákra alapuló élelmet.

Hosszú ellátási láncokra alapuló globalizált, exportvezérelt mezőgazdaság és a „just in time” készletekre alapuló élelmiszerkereskedelem helyett támogatni kell a **helyi közösségeket és a lakosságot**, hogy növekedjen a helyi élelmiszer-termelés (beleértve az otthoni kiskerteket és a közösségi kerteket), hogy élelmezésünk kevésbé legyen kitéve a sérülékeny, változó külső tényezőknek (reziliencia). Támogatni kell a **helyi piacok, termelői piacok** helyreállítását, kialakítását, a közvetlen kereskedelem és általában a **rövid ellátási láncok** előmozdításával. Lehetővé kell tenni **decentralizált közbeszerzési programok** kialakítását, amelyek biztosítják a helyi fenntartású közintézmények helyi, kistermelők általi ellátását.

A koronavírus kapcsán kialakult helyzet megmutatta számos nyugati országban, hogy sérülékennyé teszi a gazdaságot a **külföldi vendégmunkásokra** alapuló mezőgazdasági termelés. Ezért ösztönözni kell a **helyi munkaerő foglalkoztatását** a mezőgazdaságban – ez egyben a válság során keletkezett munkaerő felszívását is segítheti.

A dél-amerikai **génmódosított szójatakarmanyra** alapuló állattenyésztés helyett további lépéseket kell tenni a **takarmány-önrendelkezés** megvalósítása érdekében, erősíteni kell a **Nemzeti Fehérje Programot**, több teret kell biztosítani az extenzív, legeltető állattartásnak, amely ráadásul szerepet játszhat védett területeink élőhely-rekonstrukciójában. Az iparszerű állattenyésztés okozta környezeti károk csökkentése érdekében ösztönözni kell legalább heti egy húsmentes nap bevezetését a közétkeztetésben. A génmódosított takarmányra alapuló, iparszerű gazdaságokból származó hús helyett, helyi, legeltető tartásból származó minőségi hústermékeket fogyasztását, valamint a helyi alapanyagból készített vegetáriánus ill. vegán ételek fogyasztását kell támogatni.

Helyre kell állítani a néhány éve felszámolt **nemzeti élelmiszer-tartalék-rendszert**. Erősíteni kell **vetőmag-önrendelkezést**, támogatni kell a tájfajta vetőmagok visszahozását a köztermesztésbe, ösztönözni a magbörzékét. Támogatni kell az **iskolakert programokat**, erősíteni kell már az alapfokú és középfokú oktatásban is az agroökológia elveire alapuló mezőgazdasági ismeretek elméleti és gyakorlati oktatását.

Termőtalajaink pusztulásának megállítása érdekében előnyben kell részesíteni, támogatni, oktatni és népszerűsíteni kell a **vegyszermentes, talajkímélő, biológiai sokféleségre alapozó gazdálkodási rendszereket**, módszereket (biogazdálkodás, talajtakarás, mélymulcs, komposztálás, permakultúra, erdőkertek, agroerdészet). Biztosítani kell a termelők agroökológiai gazdálkodásra történő átmenetét a **nemzeti tanácsadó szolgáltatások** támogatásával, az agroökológiában és a megfelelő innovációkban képzett tanácsadókkal.

Meg kell akadályozni az Európai Bizottság által az **uniós GMO-szabályozás** gyengítésére irányuló kezdeményezéseket, vissza kell verni az új génmódosítási technológiák számára kikapukat tervező bizottsági javaslatokat. Javasoljuk a **chipsadó kiterjesztését a pálmaolaj tartalmú termékekre**, hosszú távon pedig a pálmaolaj teljes kivezetését. Az élelmiszeripart fel kell készíteni a pálmaolaj kiváltására. A gazdák megfelelő eszközellátásának biztosítása érdekében támogatni kell hazánkban is a **Farm Hack típusú**, nyílt forrású eszközök fejlesztését, hazai adaptálását és elterjesztését. Fel kell kutatni és támogatni kell a hasonló, **innovatív közösségi kezdeményezések** hazai terjedését. Fontos szempont legyen a mezőgazdasági eszközök esetében a szerelhetőségre tervezés. Támogatni kell a sokszorosíthatóságot és a javításhoz való jogot, valamint vonzóvá kell tenni a nyílt forráskódú programok, eszközök előállítását.

04 | FELELŐS VÁLLALATOKAT ÉS PÉNZRENDSZERVÁLTÁST!

FENNTARTHATÓ PÉNZRENDSZER NÉLKÜL NEM LEHETSÉGES FENNTARTHATÓ GAZDÁLKODÁS, AZ AKTUÁLIS PÉNZRENDSZER AZONBAN NEM FENNTARTHATÓ. A PÉNZRENDSZER NAGYMÉRTÉKBEN MEGHATÁROZZA A GAZDASÁG MŰKÖDÉSÉT, ÍGY AZT IS, HOGY A TÁRSADALOM MILYEN MÓDON BÁNIK A TERMÉSZETI JAVAKKAL.

Az aktuális pénzügyi rendszer a múltban hozzájárult a fejlett világ magas produktivitásához és életszínvonalához, de jelenleg nemzetgazdasági szempontból diszfunkcionális, és útját állja a fenntartható fejlődésnek. **Az aktuális pénzügyi rendszer nem képes** kellő **pénzügyi biztonságot** és **stabilitást** biztosítani a reálgazdaság számára, arra ösztönzi a gazdasági szereplőket, hogy a termelést és a profitot a természet kárára is folyamatosan növeljék, előnyben részesíti a pénzügyi szereplők rövidtávú anyagi érdekeit a társadalom szociális és ökológiai érdekeivel szemben, és szélsőséges tőkekoncentrációhoz vezet. Az aktuális pénzügyi rendszer ezáltal hosszabb távon a társadalom anyagi jólétét is veszélyezteti.

A KAMATOS KAMAT URALMA

Lietaer és munkatársai (Pénz és fenntarthatóság) szerint a problémák egyik oka a kamatos kamat rendszerében rejlik. Helmut Creutz 1982-es vizsgálatában tíz jövedelemcsoportra osztotta a német társadalmat, és azt találta, hogy az első nyolc jövedelemcsoport több hitelkamatot fizet, mint amennyi betéti kamatot kap. A kilencedik csoport semleges, ám a leggazdagabbak körében jelentősen meghaladja a kamatterheket a megkapott kamat. Tehát az első nyolc csoportban lévők által megfizetett kamatterhek a tizedik, legtehetősebb csoportba rétegződik át jövedelemként, a vizsgálat időpontjában évi nettó 32 milliárd márka értékben.

A kamatos kamat rendszere, a bankok és pénzügyi intézmények politikai túlhatalma növekedési kényszeren alapuló, versengő pénzügyi rendszert eredményez, illetve ciklikus gazdasági válságok sorozatát okozza, amely a fenntarthatatlanság egyik legnagyobb hajtóereje.

Silvio Gesell a mai tulajdonságú pénz helyett szabadpénz bevezetését javasolta eredetileg 1916-ban megjelent klasszikus munkájában. Szerinte a pénzt negatív kamatozással kell ugyanolyan romlandóvá tenni, amilyen bármely áru. Lietaer szerint meg kell szüntetni a versengő, kamatos pénz egyeduralmát, és kiegészítő pénzhelyettesítőket kell létrehozni, amelyek valamilyen társadalmi közcél előmozdítását szolgálják, és kiküszöbölik a kamatos pénz negatív hatásait. Ezekre példákat is adnak könyvükben. Az előző fejezetek egyikében leírt **éghajlatvédelmi ösztönzőrendszer** egyik eleme, a **zöld kvótapénz** ezt a célt is szolgálja.

AZ ÁLLAMI PÉNZRENDSZER (SOVEREIGN MONEY SYSTEM) KEZDEMÉNYEZÉSE

Az aktuális pénzrendszer átalakítása állami pénzrendszerre biztosítaná a fenntarthatóság monetáris alapjait. Az állami pénzrendszer egyik alapvető tulajdonsága a pénzteremtés és a hiteltelés szétválasztása.

Az állami jegybank hitel- és kamatmentesen teremtené a pénzt, amely állami kiadások útján kerülne a gazdaságba. Ez lehetővé tenné, hogy a gazdaság növekedés nélkül is fenntartható legyen, vagyis pénzügyileg kiegyensúlyozottan működjön. Az állami pénzrendszerben a lakosság a jegybank által teremtett törvényes fizetőeszközhöz nem csupán készpénzként, hanem digitális számlapénzként is hozzáférhetne. **A kereskedelmi bankok nem teremthetnének többé számlapénzt**, hanem kizárólag a jegybank által teremtett pénzt adhatnák tovább hitelként, ami stabilabbá és biztonságosabbá tenné a bankrendszert. A jegybanknak a gazdasági termeléssel arányos pénzteremtése és az újonnan teremtett pénz államkasszába való befizetése lehetővé tenné, hogy a pénzteremtésből eredő nyereség demokratikus módon meghatározott **szociális és ökológiai célokat szolgáljon**. A problémakört és a megoldási javaslatot részletesen leírja Joób Márk, a Soproni Egyetem címzetes egyetemi tanára a **Pénzrendszerváltást!** című füzetben, amelyet a Magyar Természetvédők Szövetsége adott ki.

A FEJLŐDŐ ORSZÁGOK ÁLLAMADÓSSÁGÁNAK ELENEDÉSE A KORONAVÍRUS OKOZTA EGÉSZSÉGÜGYI ÉS GAZDASÁGI KRÍZIS MIATT

A koronavírus járvány súlyos egészségügyi, társadalmi és gazdasági károkat okoz az egész világon, hatása katasztrofális lehet a **fejlődő országokban** élő százmilliókra. A Magyar Természetvédők Szövetsége 250 civil szervezettel együtt **közös nyilatkozatban** sürgette, hogy töröljék el a 2020-ban esedékes összes **külső adósságtörlesztésüket**, és biztosítsanak számukra olyan további **sürgősségi finanszírozást**, amely nem hoz létre adósságot.

A külső államadósságok 2020-ban esedékes összes törlesztendő tőkéjét, kamatát és költségét véglegesen el kell engedni, nem szabad tovább halmozódnuk a jövőben. Az adósságfizetések elengedésével érhető el a leggyorsabban, hogy a pénz az államoknál maradjon, és felszabaduljanak a koronavírus-világjárvány okozta egészségügyi, gazdasági és társadalmi krízisek legyőzéséhez szükséges erőforrások.

A koronavírus-járvány okozta krízis kezdete előtt számos ország **adósságválságban** volt. A válság végére még több ország fog még nagyobb, fenntarthatatlan adósságot szerezni. Az adósságok azonnali eltörlését ennek megfelelően tehát össze kell kapcsolni egy átfogóbb, hosszú távú megoldással az adósságválságra.

Azért, hogy az **adósságok átütemezése** hatékonyabb, igazságosabb és sikere-
sebb legyen, szükséges, hogy az ENSZ-en keresztül jöjjön létre egy **szisztemáti-
kus, átfogó és kikényszeríthető folyamat az államadósságok átütemezésére**,
illetve az IMF tegyen közzé világos **irányelveket** arról, mikor **nem fenntartható
egy adósság**, és kövesse azt a politikáját, amely szerint csak akkor ad kölcsönt
nem fenntartható adóssággal rendelkező országoknak, ha fizetéseképtelenség kö-
vetkezik be vagy adósságátütemezés történik.

VÁLLALATI FELELŐSSÉG

A pénzügyi és bankrendszer mellett a vállalatok átfogó szabályozásának megvál-
toztatása is elkerülhetetlen. David Korten úgy látja, az egyik alapvető probléma,
hogy a mai vállalatokat jogi személyiséggel ruháztuk fel. Így tulajdonosaik a vállalat
tevékenységét illetően ki tudnak bújni a jogi és erkölcsi felelősség alól. A rész-
vénytársaságok esetén a tulajdonosi felelősség még inkább megfoghatatlan. Az
arctalan részvényesek megrendelése csak a vállalat jövedelmezőségére irányul,
belehajszolva a vállalatvezetést a környezeti és társadalmi erőforrásokat károsító
működésbe. Korten szerint meg kell szüntetni a gazdasági szereplők jogi szemé-
lyiségét, hogy a jogi és erkölcsi felelősség visszakerüljön a természetes személyű
tulajdonosokhoz. Korten más javaslatokat is megfogalmaz a gazdaság erkölcsö-
sebb és fenntarthatóbb működése érdekében (1) A politikai demokrácia visszaál-
lítása az üzleti szférából származó kampánypénzek drasztikus korlátozásával. (2)
A vállalati „jólét” – részben az adófizetők pénzéből finanszírozott szubvenciókra,
adókedvezményekre épülő – rendszerének eltörlése, továbbá annak kikényszerí-
tése, hogy a vállalatok a tevékenységi körükben, tevékenységük révén felmerülő,
ám általuk fel nem vállalt (externalizált) költségeket teljes mértékig viseljék. (3) A
gazdasági demokrácia elősegítése, a tulajdonosi struktúra kiszélesítése a családi,
szövetkezeti vállalkozások támogatásával; a vállalatóriások kisebb vállalkozásokká
alakítása szigorú trösztellenes szabályozás mellett. Korten javaslatai között szere-
pel az is, hogy nemzetközi szerződést alkossanak a transznacionális vállalatok és
pénzügyek valódi szabályozására, valamint az emberi jogokért küzdő civil kezde-
ményezések felkarolására.

A nemzetközi vállalatok politikai és gazdasági befolyásuk révén elérik, hogy az ál-
lamok olyan szabadkereskedelmi megállapodásokat kössenek, amelyek különösen
kedvező helyzetbe hozzák őket. Ilyen eszköz például a befektető–állam vitarendezé-
si eljárás (investor-state dispute settlement, ISDS), amely lehetőséget ad a kül-
földi befektetőknek, hogy speciális választott bíróságokon perelhessék a profitjukat
kockáztató kormányokat. Van Harten 214 ilyen bírósági ügyet vizsgált meg, ame-
lyek során az államok összesen 9164 millió USD kártérítést fizettek cégeknek. A
kormányok sok esetben az ISDS-perek fenyegetése miatt nem alkotnak meg fontos
környezetvédelmi vagy egészségvédelmi szabályozásokat. A Gabriel Resources
vállalat 2016-ban indított ISDS-pert a román állam ellen, mert az nem engedélyezi

a Verespatakra tervezett cianidos technológiájú aranybánya-beruházást. A kanadai cég négy milliárd dollár kártérítést követel Romániától, amely a per miatt sokáig halogatta Verespatak felterjesztését az UNESCO világörökségi címére. 2019-ben kétszáz európai civil szervezet indított petíciót a befektető–állam vitarendezési eljárások felszámolására, amely akcióhoz több mint nyolcszáz ezer európai polgár csatlakozott (Stopisds.org). A petíció egy kötelező érvényű ENSZ-egyezmény meghozatalát is követeli, amely biztosítaná a multinacionális vállalatok elszámoltathatóságát és a helyi közösségek tagjai emberi jogainak biztosítását.

AKKOR LEHETSÉGES AZ ÉRDEMI, RENDSZERSZINTŰ VÁLTOZÁS, HA KULTÚRÁNK ALAPVETŐ GONDOLKODÁSI PARADIGMÁI IS MEGVÁLTOZNAK. GONDOLKODÁSUNK ÉS HITÜNK MEGVÁLTOZTATÁSA RÉSZE KELL HOGY LEGYEN MIND TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGFEJLESZTÉSI TERVEINKNEK, MIND EGYÉNI, BELSŐ FEJLŐDÉSÜNKNEK.

HIT AZ EMBERI ELME KORLÁTLANSÁGÁBAN

A koronavírus-járvány szembesített minket kultúránk egyik alapvetően hibás gondolkodási paradigmájával, azzal, hogy az emberi elme korlátlanosságában hiszünk. Az európai civilizáció modern embere dermedten észleli, hogy a tudomány és a technika – egyelőre – nem találja a betegség ellenszerét. Társadalmi szorongásunk egyik forrása, hogy összetört az a hamis kép, mely szerint a világ bármely problémájára a tudomány és a technika hatásos választ tud adni. Szembesülünk azzal, hogy létezik valami, ami az emberiségnél nagyobb és hatalmasabb.

Pedig mítoszaink évezredek óta óvnak minket ettől az elbizakodottságtól. A görög mitológia Prométheusza Zeusz tiltása ellenére ellopta a tüzet az emberek számára, ezért kegyetlen büntetést kapott. Az emberek is bűnhődtek: Pandóra szelencéjéből kiáradtak a bajok, köztük a betegség. A bibliai emberpár Isten tiltása ellenére evett a jó és a rossz tudásának fáján lévő gyümölcsből. Ezért ki is üzték őket a paradicsomból.

Mit jelent ez a két történet? Isten ellenzi a tudományos-technikai haladást? Nem erről van szó. Aquinói Szent Tamás szerint Ádám és Éva Istent magukkal akarták helyettesíteni, hogy az ember is képes legyen kormányozni önmagát saját természetének fényében, külső világosság segítségével nélkül. Az emberpár nem hitt Isten jóságában, nem hitte el, hogy Isten azért zárta el előlük a jó és a rossz tudásának fáját, mert ez az ő javukat szolgálta. Teremtettségünkől adódóan képtelenek vagyunk teljesen átlátni a világ működését. Elhitték a kígyó hazugságát: azt képzeltek, hogy Isten féltékenységből zárta el előlük a tudást. De miért is zárta el Isten az ember elől ezt a fát? Czákó Gábor szerint a tökéletes szeretet és a teljes tudás egységet alkot. Az ősbűn éppen az lehet, hogy az ember a tudást Isten nélkül – a szeretet, az erkölcs nélkül – használta fel. Tehát az ősbűn a tudás és a szeretet szétszakítása, a tudás felhasználása bölcsesség nélkül.

Sohasem vált szét ennyire a tudás és a bölcsesség, mint a modern európai kultúrában. A modernitás a felvilágosodás korától eltávolította Istent a közéletből, az erkölcsöt a gazdasági viszonyokból. A politika és a gazdaság szinte egyetlen célja az ember materiális szükségleteinek fokozása és a felfokozott vágyak kielégítése

lett. Az elmúlt évszázadokban a gazdaság egyre jobban maga alá gyűrte az élet összes területét. Minden árucikké, pénzzé válhatóvá vált – a föld, a víz, a biodiverzitás, a munka, a közösségi segítség különböző formái, az emberi kapcsolatok. Az ipari forradalom, az erkölcs szerepének gyengítése, a gazdasági növekedés, minden dolog árucikké változtatása valójában egyet szolgál: hogy kevesek minél több pénzzel – azaz hatalommal, hírnévvel és élvezettel – rendelkezzenek.

Ferenc pápa *Laudato si'* kezdetű enciklikájában a modern ember gyakorlati relativizmusát veti kritika alá: „Amikor az ember önmagát helyezi a középpontba, végül annak ad feltétlen elsőbbséget, ami alkalmi előnyt jelent számára, és így minden más viszonylagossá válik. Így nem lehet meglepő, hogy a mindenütt jelen lévő technokratikus paradigmával és a korlátokat nem ismerő emberi hatalom imádatával együtt kialakul az emberben ez a relativizmus, amelynek értelmében minden jelentéktelenné válik, ha nem szolgálja saját közvetlen érdekeit. Ebben egy olyan logika rejtőzik, amely érthetővé teszi számunkra, hogyan táplálják egymást különböző magatartásformák, amelyek egyszerre eredményezik a környezet pusztulását és a társadalmi hanyatlást” (122).

Csak úgy érhetünk el egy fenntartható társadalmat, ha szakítunk ezekkel a megközelítésekkel. Ha szakítunk a tudományos-technikai haladásba vetett vakhittel, ha a gazdaság és a politika az erkölcs szilárd talaján fog állni, ha a materiális dolgok mellett nagyobb szerepet kap életünkben a család, a közösség, a természet illetve – hitünkől függően – a Jóistennel való kapcsolat.

MI A BOLDOGSÁG?

Az igazi változáshoz a boldogsághoz való viszonyunkat is át kell formálnunk. Az euroatlanti civilizációban élők többsége a boldogságot az anyagi jóléttel azonosítja. A mindennapi életben a meghatározó döntési szempont az anyagi gyarapodás, az élvezetek fogyasztása, a több és több kényelem elérése. A koronavírus-járvány hatására boldogságfogalmunk is válságba került. Egyrészt házi karanténba szorulva, személyes és társadalmi gazdasági erőforrásainkat veszítve ellehetetlenült a boldogság ilyen értelmű megélése. Másrészt ráébredhetünk, hogy a világjárvány gyors lefutása és katasztrófaszerű gazdasági hatásai összefüggnek a mohóságunkat kiszolgálni akaró globalizációval, anyagközpontú kultúránkkal.

Lehet-e boldog az ember a koronavírus-járvány alatt? A válaszadásra a múlt század iskolaalapító bécsi pszichiáterét, Viktor E. Frankl szeretnénk megidézni. Frankl megjárta a náci koncentrációs tábort, és különös dologra lett figyelmes. Azt tapasztalta, hogy az emberek a szélsőségesen rossz körülmények között is lehetnek boldogok és kiegyensúlyozottak. Erre a tapasztalatra építette fel elméletét és terápiás gyakorlatát, a logoterápiát. Szerinte az ember szabad akarátú, értelemre

törekvő lény. Boldogságának forrása alkotótevékenysége, az élményei és némely esetben a megváltoztathatatlan körülményekhez való alkalmazkodása. Az ember mint alapvetően transzcendens lény számára a legfőbb érték a másik emberhez való kapcsolódás, a szeretet. Hamis tehát a Maslow-piramis, amely az önmegvalósítást tartja legfőbb értéknek, és ennek feltételéül tekint a testi és anyagi kielégülésre. Minden helyzetben találhatunk értelmet az életünknek. Boldogságunk kulcsa a másik emberhez való viszonyulás. Ez nem csak Viktor E. Frankl véleménye. Az előbb is említett jézusi hegyi beszéd a boldogság meghatározásával kezdődik: „Boldogok a lélekben szegények, mert övék a mennyek országa. Boldogok, akik szomorúak, mert majd megvigasztalják őket. Boldogok a szelídek, mert övék lesz a föld. Boldogok, akik éheznek és szomjazzák az igazságot, mert majd eltelvek vele. Boldogok az irgalmasok, mert majd nekik is irgalmaznak. Boldogok a tiszta szívűek, mert meglátják az Istent. Boldogok a békességben élők, mert Isten fiainak hívják majd őket. Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért, mert övék a mennyek országa” (Mt 5,1–10).

Ha végigtekintünk ezen a listán, nem a fogyasztást és az önmegvalósítást látjuk boldogságunk forrásaként, hanem a másik emberrel való törődést, az igazságra törekvést, a megelégedést és szenvedésünk elfogadását. Adja Isten, hogy ez a boldogságfogalom határozza meg mindannyiunk életét – a világjárvány alatt és után is. Mert akkor talán, ha szelídek leszünk, még a Földet is örökölni kapjuk.

06 | A MAGYAR TERMÉSZETVÉDŐK SZÖVETSÉGE RÉSZLETES GAZDASÁGFEJLESZTÉSI JAVASLATAI ELÉRHETŐSÉGE

1. számú melléklet:

Miért nem sikerült eddig visszafognunk az ökológiai problémákat okozó környezetterhelést, és hogyan lehetne ezt megtenni a koronavírus járvány elmúltával?

https://mtvsz.hu/uploads/files/1_mtvsv_javaslat_kornyezetszopolitika_2020.pdf

2. számú melléklet:

Az éghajlatvédelem ösztönzőrendszere és az ökoszisztéma-szolgáltatások javítása

https://mtvsz.hu/uploads/files/2_mtvsv_javaslat_eghajlatvedelemi_osztonzorend-szer_2020.pdf

3. számú melléklet:

Megújulóenergia-közösségek mint a globális klíma-, energia-, gazdasági és társadalmi válság kezelésének lehetséges eszközei

https://mtvsz.hu/uploads/files/3_mtvsv_javaslat_kozossegi_energia_2020.pdf

4. számú melléklet:

Lakossági épületek energiahatékonysága – ESCO-típusú épületfelújítási program indítása

https://mtvsz.hu/uploads/files/4_mtvsv_javaslat_esco_2020.pdf

5. számú melléklet:

Javaslatok az elektronikai termékek gyártásának, használatának és hasznosításának fenntarthatóbbá tételéhez

https://mtvsz.hu/uploads/files/5_mtvsv_javaslat_tartos_ikt_termek_2020.pdf

6. számú melléklet:

Az élelmiszer-önrendelkezés megerősítése

https://mtvsz.hu/uploads/files/6_mtvsv_javaslat_elelmiszer_onrendelkezés_2020.pdf

7. számú melléklet:

Kosár bevásárlóközösségek és egyéb REL-formák fejlesztése

https://mtvsz.hu/uploads/files/7_Kosar_Kisleptek_projektjav_2020.pdf

8. számú melléklet:

JOÓB Márk: Az aktuális pénzrendszer kockázatai és az állami pénzrendszer koncepciója (Gazdaság & Társadalom, 2018/3–4.)

https://mtvsz.hu/uploads/files/8_gt_2018_3-4_01_Joob_2020.pdf

9. számú melléklet:

A fejlődő országok államadosságának elengedésére van szükség a koronavírus okozta egészségügyi és gazdasági krízis miatt

https://mtvsz.hu/uploads/files/9_mtvsv_javaslat_adossag_2020.pdf

FELHASZNÁLT ÉS AJÁNLOTT IRODALOM

CREUTZ, HELMUT: A pénz-szindróma, Utak a válságmentes piacgazdasághoz, Budapest, HIFA Hungária, 1997.

DABÓCZI KÁLMÁN: David C. Korten: Tőkés társaságok nélküli világ, Élet a kapitalizmus után, Könyvismertetés, Kovász, 2. évfolyam, 1998/4., <http://kovasz.uni-corvinus.hu/kov5/kortism.html>

ÉGER ÁKOS: MTVSZ Adóigazságosság kiállítása, 2018, https://flickr.com/photos/mtvsz_foehu/35257787615/in/album-72157682704162541/

EURODAD: We can work it out – 10 civil society principles for sovereign debt resolution, 2019, <https://eurodad.org/files/pdf/5d91eb4d523cf.pdf>

EUROPEAN CONSUMER CENTRES' NETWORK – ECCNET: L'obsolescence programmée ou les dérives de la société de consommation, 2016

THE EUROPEAN PARLIAMENT: A longer lifetime for products: benefits for consumers and companies – European Parliament resolution of 4 July 2017 on a longer lifetime for products: benefits for consumers and companies (2016/2272(INI)), 2018

PARKAS ISTVÁN TAMÁS: A túlfogyasztás csapdájában – A jelenlegi környezetpolitika kilátástalansága és a remény csírái, Máltai Tanulmányok 2020,

FERENC PÁPA: Laudato 'si – Áldott légy kezdetű enciklikája, a közös otthon gondozásáról (2015. május 24.), Magyar Katolikus Püspöki Kar, 122. pont <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=469#LS106>

FRANKL, VIKTOR EMIL: Orvosi lelkipozás, A logoterápia és egzisztenciaanalízis alapjai, Budapest, Jel, 2015.

GESELL, SILVIO: Természetes gazdasági rend, Budapest, Kétezerregy Kiadó, 2011.

GLOBAL FOOTPRINT NETWORK, 2019, – <https://www.footprintnetwork.org>

GYULAI IVÁN: A fenntartható fejlődés, Miskolc, Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvány, 2012.

GYULAI IVÁN: Éghajlatvédelmi törvény a fenntartható társadalomért, Miskolc, Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvány, 2011.

JOÓB MÁRK: Az igazságos pénzrendszeréről, 2017. 03. 19. In: Új Egyenlőség, <http://ujegyenloseg.hu/az-igazsagos-penzrendszerrol/>

JOÓB MÁRK: Pénzrendszerváltást!,
Magyar Természetvédők Szövetsége, Budapest, 2020

KORTEN, DAVID C.: Tőkés társaságok világalma,
Budapest, Magyar Kapu Alapítvány - Emberközpontú Fejlesztési Fórum, 1996.

LIETAER, BERNARD - ARNSPERGER, CHRISTIAN - GOERNER, SALLY - BRUNNHUBER, STEFAN: Pénz és fenntarthatóság, A hiányzó láncszem,
Budapest, Image Kft., 2015.

LONDON, BERNARD: Ending the Depression Through Planned Obsolescence,
1932

MTVSZ: A közösségi megújuló energia mindenkinek jár szabadítsuk fel!,
2019

OXFAM: Extreme Carbon Inequality, 2015,
<https://www.oxfam.org/en/research/extreme-carbon-inequality>

PARRIQUE, TIMOTHÉE - BARTH, JONATHAN - BRIENS, FRANCOIS - KERSCHNER, CHRISTIAN - KRAUS-POLK, ALEJO - KUOKKANEN, ANNA - SPANGENBERG, JOACHIM H.: Decoupling debunked, Brüsszel, European Environmental Bureau, 2019,
<https://eeb.org/library/decoupling-debunked/>

REES, WILLIAM E. - WACKERNAGEL, MATHIS:
Ökológiai lábnyomunk, Budapest, Föld Napja Alapítvány, 2001.

UNEP: Global Environment Outlook - GEO-6: Healthy Planet, Healthy People,
Nairobi, 2019.

UNEP: Decoupling Natural Resource Use and
Environmental Impacts from Economic Growth, 2011,
<https://www.ourenergypolicy.org/wp-content/uploads/2014/07/decoupling.pdf>

VAN HARTEN, GUS - MALYSHEUSKI, PAVEL: Who Has Benefited Financially
from Investment Treaty Arbitration? An Evaluation of the Size and
Wealth of Claimants (*January 11, 2016*),
Osgoode Legal Studies Research Paper, No. 14/2016.
<https://ssrn.com/abstract=2713876>

WWF INTERNATIONAL: Living Planet Report 2016.
Risk and Resilience in a New Era, Gland, Switzerland, 2016,
http://awsassets.panda.org/downloads/lpr_2016_full_report_low_res.pdf

A MAGYAR TERMÉSZETVÉDŐK SZÖVETSÉGÉRŐL

A Magyar Természetvédők Szövetsége (MTVSZ) több mint 100 hazai környezet- és természetvédő szervezet közössége, fő célja a természet egészének a védelme és a fenntartható fejlődés elősegítése. Az 1989-ban alapított Szövetség tagjai Magyarország minden megyéjében jelen vannak és küzdenek természeti értékeink megóvásáért, a környezeti terhelések megelőzéséért.

Az MTVSZ elveiben radikális szervezet: a környezeti problémák okaira akarjuk ráirányítani a döntéshozók és az állampolgárok figyelmét közösségi akciókkal, hiteles szakmai rendezvényekkel, megalapozott tanulmányokkal és kiadványokkal, célzott érdekérvényesítési tevékenységgel. Nem technikai vagy felszínes politikai megoldásokban hiszünk, hanem szükségét érezzük gondolkodásunk, erkölcsünk és velük együtt termelési és fogyasztási rendszerünk gyökeres átalakításának.

A természetvédelem a politika és a legtöbb ember számára a még éppen maradt és természetvédelmi oltalom alá helyezett területek vagy egyes védett fajok megőrzését jelenti. Számunkra a természet a bennünket körülvevő környezet nagy egésze, az a forrás, amelyből mi, emberek táplálkozunk, amelyből elveszünk az életünkhöz szükséges javakat, s amelynek mi részei vagyunk: nem uralkodunk rajta, hanem ezer szálon függünk tőle.

A természet ennek a valódi helyzetnek és felfogásnak megfelelő, szerezény viselkedést követel az emberiségtől. Az ember célja természetesen társadalmának fejlesztése, az emberi élet minőségének javítása, de be kell látnia, hogy ez a cél csak a természet fenntartásán keresztül érhető el. Ha úgy tetszik: éppen saját önzésünk, jól felfogott alapvető érdekünk követeli meg tőlünk a természet megőrzését.

**Magyar
Természetvédők
Szövetsége**
Föld Barátai Magyarország

ÉLETIGENLŐ TÁRSADALMAT ÉS GAZDASÁGOT!

**Magyar
Természetvédők
Szövetsége**
Föld Barátai Magyarország